

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ANUL VI, NR. 2(54), FEBRUARIE 2017

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VI, NR. 2 (54), FEBRUARIE 2017

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), precum și din arhivele personale ale artistului Maxim Dumitraș, Dan-George Uza și de pe rețeaua Facebook.

Cuprins

CUPRINS5

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

MAXIM POP, <i>Năsăud – în Fauru 1866</i>	9
DORIN DOLOGA, <i>Parohiile și preoții greco-catolici din Bistrița și din Valea Rodnei în anul 1768</i>	11
*** <i>Instalarea ca preot cooperador a lui Silviu Sohorca în Sângeorgiu</i>	15
MIHAI-OCTAVIAN GROZA, <i>Recenzie</i>	18
PR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU, <i>Mediatizarea aniversării statutului de octogenar de către protopopul Grigore Pletosu (1848-1934) în periodicele ardelene</i>	21
DORIN DOLOGA, <i>Încercarea de construire a unei uzine hidroelectrice la Sângeorz-Băi în anul 1921</i>	24

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Încă ceva despre botanică – II</i>	31
IOAN JARDA, <i>Îndrumări la propunerea limbii în școala poporală – II</i>	36

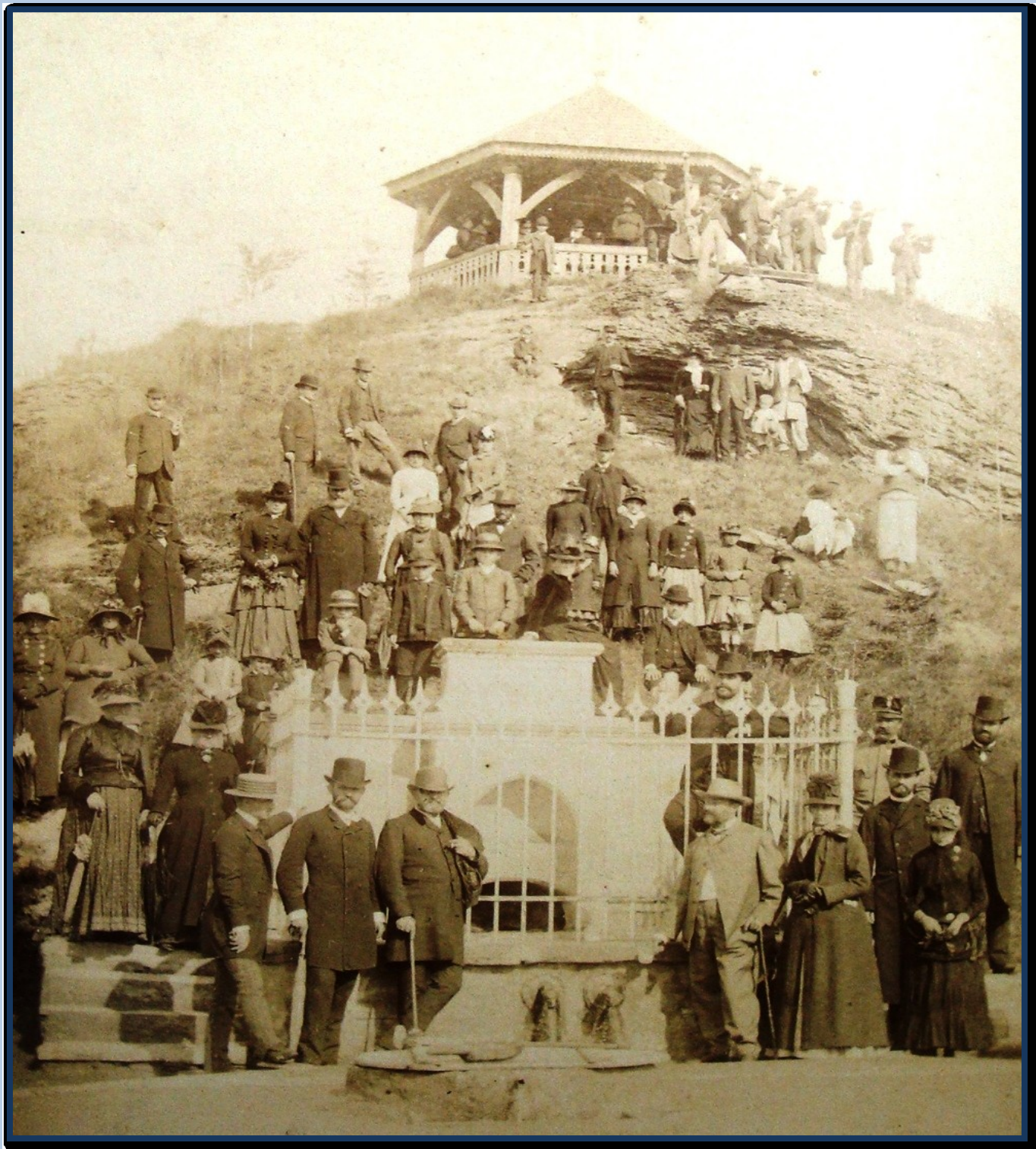
MĂRTURII DIN COMUNISM

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Recenzie</i>	42
--	----

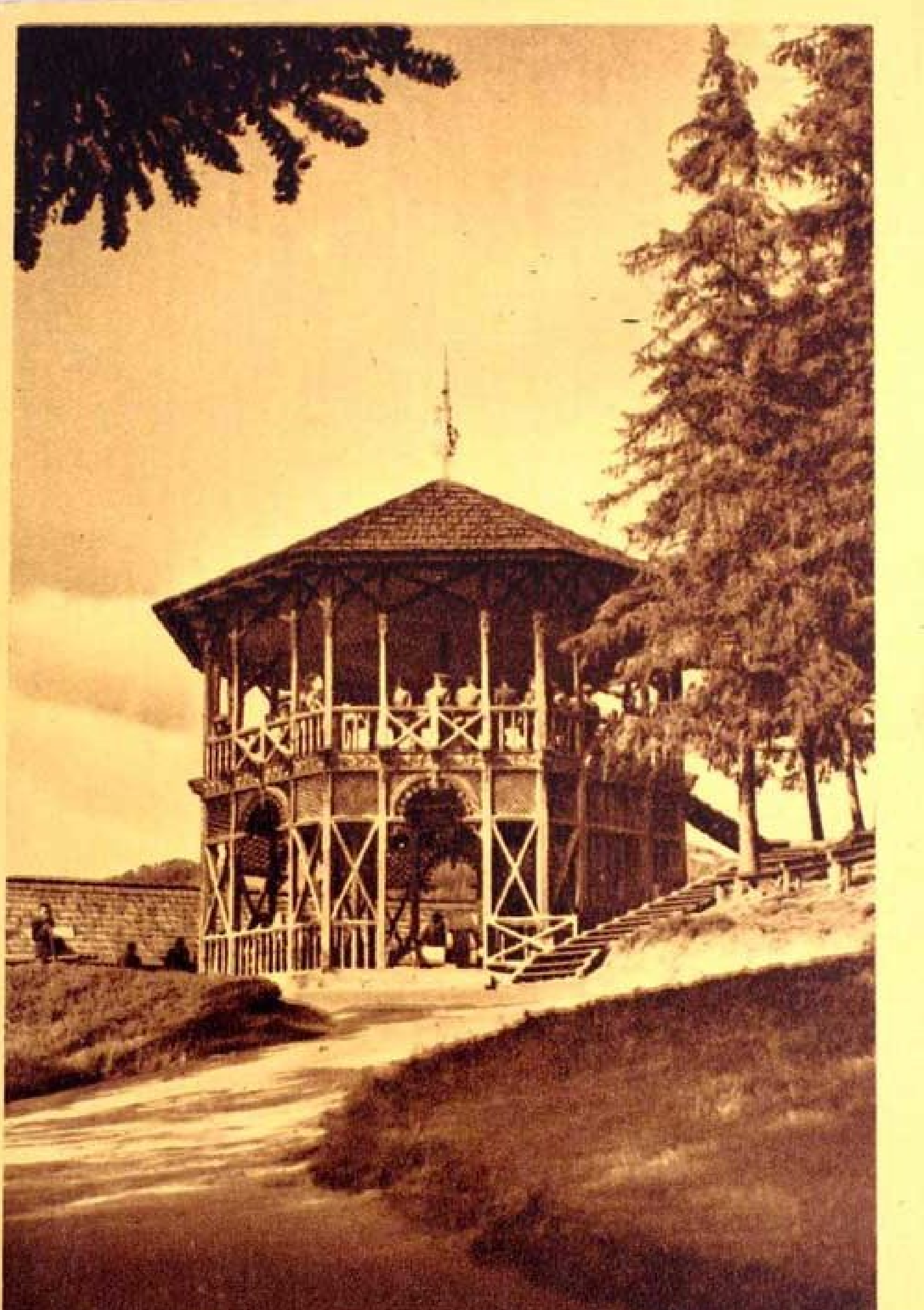
IDENTITATE, CULTURĂ

ANAMARIA MIHĂILĂ, <i>Constructe identitare</i>	47
--	----

**BISERICĂ
ȘCOALĂ
SOCIETATE**

NĂSĂUD

- În Fauru 1866 -

MAXIM POP*

Sper cum că nu va fi fără interes atât pentru domnia-ta, cât și pentru onoratul public a prețuitului nostru „Sionu” în mijlocul atâtor frământări politice a auzi cât de adeseori despre școli, despre starea învățământului, despre progresul junimii noastre în științe fără de care fiecare națiune e moartă, e lipsită de un viitor splendid și fericit. Pentru aceea cu plăcere vin a vă referi în puține despre rezultatul examenelor de iarnă ținute aici de curând, atât în noul nostru gimnaziu, cât și în școala normală.

În 22 ianuarie se începură examenele la gimnaziu care, după cum s-au îndătinat și aiurea, ba e și prescris, se ținură privat, ca și anul trecut, sub prezidiul domnului director în toate clasele din fiecare studiu cu profesorul respectiv. Acestea ținură patru zile. Rezultatul fu îmbucurător, căci profesorii își dau toată silința în studii și în propuneri, că școlarii încă din aceste clase inferioare a gimnaziului să capete un fundament cât se poate produce în clasele superioare, fiind convinși despre aceea că orice lucru care nu are bază solidă, prea ușor se risipește și se distruge de fatalitățile și furturile timpului. În 1 Fauru se citiră clasificațiunile, fiind de față ilustritatea sa domnul căpitan suprem, precum și alți domni ca și oricând și cu astă ocazie. Ilustritatea sa îndemna pe școlari la știință și perfecționare. Numărul școlarilor în toate trei clasele trece peste 100 care, în genere, sunt prunci sănătoși, bine dezvoltăți și cu talente frumoase, promit mult în viitor pentru scumpa noastră națiune, care are lipsă de mulți și mai mulți.

Planul de învățământ e întru toate ca alte gimnazii publice conform planului de organizare. Profesori sunt patru pe lângă reverendisimul domn vicar Grigore Moisil care, ca director, propune religia în toate clasele și istoria naturală în clasa I, prof. Leon Pavelea propune limba latină în clasa a II-a și a III-a, științele naturale în clasa a III-a și limba germană în clasa I; prof. Octaviu Barițiu propune limba maghiară și matematica în toate trei clasele; prof. Maxim Pop propune istoria și geografia în toate trei clasele, limba germană în clasa a II-a și a III-a și istoria naturală în clasa a II-a; prof. Ioan Papiu propune limba greacă în clasa a III-a, limba română în toate clasele și limba latină în clasa I.

Cu cărțile scolastice stăm rău, și aceasta văd că e o mizerie generală pe noi românii, căci, zău, deoarece atunci e drept să mărturisim că profesorii români o simțesc aceasta pe deplin. Câtă osteneală și rupere în piept costă pe un profesor a-și compune și scrie studiul traducându-l din autori străini, pe când profesorul german îi stau la dispoziție o mulțime de autori scolastici buni, din care în acel timp se poate pentru sine cultiva și perfecționa, citind numai! Dar ce să zicem de bieții școlari care-și strică fragedul piept scriind atâtea studii? Fiecare care a experimentat aceasta e convins și știe prea bine. Apoi, la noi e începutul, poate oricine cugeta; manualele școlare s-au compus și se compun de profesori, firește după acești

* *Sionul Românesc*, Viena, Anul II, 1866, nr. 5, pp. 57-58 (articolul este semnat cu „P...”)

MAXIM POP

mai noi autori care se propun și la alte gimnazii. O Doamne! Când vom avea și noi batăr destule cărți școlare, precum și din alte ramuri de știință?! Ar fi foarte bine când asociațiunea noastră transilvană ar prescrie concurs și pentru atari opuri școlare bune și le-ar tipări, căci cred că manuscrise bune s-ar afla. Alte reviste pentru gimnaziu s-au procurat și se vor mai procura din timp, mulțumită protectorilor acestuia care văd cum că poartă grijă de aceasta; s-a pus fundamentul la biblioteca școlastică în care se afla până acum la vreo 290 opuri, la a cărei întemeiere și înmulțire, foarte mult, au contribuit, pe lângă alți binefăcători, domnul căpitan cezaro-regesc Silvestru Tomi prin dăruirea de vreo 150 opuri bune și legate elegant și a altor reviste școlare, a cărui nume va rămâne nemuritor și neșters din anele școlilor noastre. S-a mai procurat și în acest an mai multe cărți din fondul nostru școlastic ca ajutor pentru profesori, apoi s-a cumpărat din Viena o colecție de minerale și mai multe instrumente fiscale. „Omne initium durum¹”, dar sper că gimnaziul nostru va înflori și va aduce fructe bune. „Concordia parvae res crescunt²” și cred că acesta și zelul va dura atât între profesorii gimnaziali, cât și între protectorii acestei palestre a Muselor și așa vom putea deveni la scopul dorit.

Ce se ține de progresul școlii noastre și a școlii fetițelor, acestea și acum, ca și mai înainte, ne-au dat speranțe bune, îndestulând pe orișicine atâția prunci deștepți cu răspunsurile lor. Aici se începură examenele publice în 8 fauru și ținură trei zile, cu fiecare clasă pe rând; și anume în școala fetițelor în 8, dimineața, fetițele produsură mai multe lucruri de mână, cusături, etc., destul de frumoase și bune, din aceste și din răspunsurile lor se văd un progres îndestulător față cu acea împrejurare, că frecventarea școlii acesteia e cam neregulată, venind unele târziu, iar pe altele ducându-le părinții după libera voie oricând și la orice ocazie pe acasă. Ar fi de dorit ca această școală să se organizeze și să se formeze batăr două clase în care studiile prescrise să se predea de către învățători anumiți, iar învățăturii să i se concretizeze mai mult propunerea și învățarea cât se poate mai perfectă a lucrurilor de mână de tot soiul: croirea și facerea veșmintelor, treaba culinară, grădinăritul și alte lucruri folositoare, ca așa să fie cu timp econoame bune și înțelepte, căci numai așa vom putea înainta dacă și sexul nostru frumos va fi cultivat bine în sfera ce o ocupă. Tot în 8, după amiază, se ținu examen în clasa I normală; în 9 în clasa a II-a și a III-a, iar în 10 clasa a IV-a. la toate aceste nu am nicio reflexie, învățătorii precum s-a văzut din rezultatul îmbucurător și-au împlinit cumsecade chemarea lor; în toate clasele se declamă de prunci poezii, narațiuni și istorioare cu deplină dexteritate la care, cu plăcere, am ascultat. Între obiecte s-a cântat imnul popular și alte poezii românești din care, cu nespūsă plăcere, m-am convins cum că foarte mulți din pruncuții noștri, precum și gimnaziștii au un ton admirabil și încântător, durere însă și iarăși durere că nu avem măiestru de muzică vocală pe care ca și pe noi să-l încante aceste tonuri delicate și să se silească a aduce aceste daruri ale naturii la perfecțiune căci, zău, și aceasta ar fi destulă răsplată, - dacă nu sunt altele de ajuns, - față cu chemarea și energia unui atare măiestru, a se vedea în un cor bine exercitat și a folosi de atâtea tonuri sonore și plăcute, spre a se încanta și acei auditori care în biserica sfântă înalță rugăciuni Dumnezeului și a căror inimi un astfel de cor armonios mai ușor le-ar răpi către cer. Însă despre asta nu voiesc a merge mai departe, căci acela are urechi de auzit să audă și să înțeleagă. Nu lipsească num ai energia, - și Dumnezeu ne va binecuvânta fructul ostanelilor noastre.

¹ Orice început este greu.

² Armonia face lucrurile mici să crească.

Parohiile și preoții greco-catolici din Bistrița și din Valea Rodnei în anul 1768

Dorin Dologa

În Evul Mediu religia constituia elementul care conta foarte mult. Importantă era de asemenea starea socială, precum și etnia, dar aceasta din urmă nu în sensul de astăzi. La jumătatea secolului al XVIII-lea românii din Transilvania nu aveau o pătură socială care să le reprezinte și să le susțină interesele. Majoritatea acestora aparțineau păturii țărănești. O parte din românii din Transilvania s-au unit cu Biserica Romei sperând să dobândească acces la școli, la meserii și la funcții în administrația publică. Aceste deziderate s-au realizat doar parțial. În anul 1754 s-au deschis școlile de la Blaj, iar ulterior s-au înființat școli sătești. Marile centre universitare au rămas însă cele de la Viena și Budapesta, ele fiind puțin accesibile românilor. În ceea ce privește accesul la meserii, unii români au devenit zidari, tâmplari, reușind astfel să pătrundă într-o anumită nișă a meseriilor ce presupunea mai ales munca brută. Meseriile ce presupuneau o anumită finețe, cum erau cele de croitor sau de ceasornicar rămâneau apanajul sașilor și evreilor. Accesul românilor la meserii era îngreunat de faptul că meseriașii erau organizați în bresle, puțin accesibile fiilor de țărani români. Cel mai puțin succes a fost înregistrat de români în ceea ce privește accesul la funcțiile publice, datorită opoziției îndârjite a maghiarilor.

Autoritățile habsburgice au realizat o serie de conșcripții în anumite momente. În anul 1746 călugărul sârb Visarion care trăia în Banat a început să propovăduiască abandonarea unirii cu Biserica Romei de către țărani. În anul 1759 s-a produs în Transilvania o altă mare mișcare împotriva unirii cu Biserica Romei condusă de Sofronie din Cioara. În vara anului 1759 împărăteasa Maria Tereza a dat un decret de toleranță prin care se recunoștea ortodoxismul. Din păcate situația care lăsa perspective pentru reconciliere a fost deteriorată datorită măsurilor generalului Bucov, numit în anul 1761 ca și comandant al trupelor imperiale habsburgice din Transilvania. Noul comandant și-a propus să organizeze o represiune exemplară împotriva Bisericii ortodoxe. Asemenea presiuni nu au servit cauzei unirii cu Biserica Romei. O statistică relativă, desigur, arată că din totalul celor aproximativ 152 000 de familii românești din Transilvania doar circa 25 000 se uniseră cu Biserica Romei, iar cei uniți manifestau mereu tendințe de revenire la ortodoxie. În anul 1767 s-a efectuat o conșcripție a clerului ortodox din Transilvania. În anul 1768 s-a alcătuit o evidență a parohiilor și preoților greco-catolici de pe Valea Rodnei pentru a constata situația existentă și pentru a permite oficialităților habsburgice să ia măsurile pe care le considera necesare. Ea ne relevă existența unor parohii și preoți greco-catolici în cele 24 de sate de pe Valea Rodnei¹. De asemenea, evidența ne dovedește existența unor parohii greco-catolice în sate a căror primă mențiune documentară este mai târzie. După cum se poate observa, deși confirmarea oficială a existenței satelor Parva și Poiana Ilvei s-a făcut numai în anul 1773², în aceste

¹ Cu excepția localității Rebra.

² Pompei Boca, *Vechimea documentară a localităților din Județul Bistrița-Năsăud – secolele XV-XX*, în „File de Istorie”, vol. IV, Bistrița, 1976, p. 249.

Dorin Dologa

localități funcționau deja în anul 1768 parohii greco-catolice. De asemenea, în anul 1773 sunt menționate pentru prima dată localitățile Romuli și Șanț¹, dar în aceste localități în anul 1768 nu funcționau încă parohii greco-catolice.

În secolul al XVIII-lea preoții români aveau o importanță deosebită. Conducătorii satelor, juzii, aveau un rol minor. Abia după înființarea în urma ordinelor imperiale din anul 1849 a antistiilor (administrațiilor proprii ale satelor) juzii au început să îndeplinească un rol administrativ. În ceea ce privește școlile sătești și învățătorii care funcționau în cadrul acestora, ale apar în zona Văii Rodnei în perioada 1825-1830. În secolul al XVIII-lea singurii care reprezentau cât de cât interesele românilor și îi îndrumau erau preoții.

Pe lângă funcția pastorală și sacramentală preoții greco-catolici îndeplineau și o serie de sarcini privind sărbătorirea zilelor oficiale, popularizarea unor măsuri de interes general privind imperiul, administrația, armata, problemele sanitare, deplasările, amnistieri ale unor persoane care au traversat granița în mod nepermis, economice, combaterea superstițiilor, solicitarea de ajutoare în caz de calamități, financiare. În Evul Mediu biserica era un fel de „sală de ședințe a satului”. Prin biserică se vesteau vremurile bune și vremurile rele, sau scutirea de dare.

În anul 1768 la Bistrița activau doi preoți greco-catolici, în cele 24 de sate de pe Valea Rodnei² funcționau un număr de 49 de preoți, iar în cele două comune de pe Valea Șieului care aparțineau Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud un număr de trei preoți. Dintre cele 24 de sate de pe Valea Rodnei³, în zece sate (41,66 % din numărul total al satelor de pe Valea Rodnei) activau câte un singur preot, în alte opt sate (33,33 % din numărul total al satelor de pe Valea Rodnei) activau câte doi preoți, iar în patru sate slujeau câte patru preoți. În parohia Telciu activau doi sau trei preoți, iar în parohia Feldru funcționau patru sau cinci preoți. Catalogul parohiilor și al preoților greco-catolici de pe Valea Rodnei menționează în cazul parohiei Feldru la rubrica numărului preoților cifra patru, în timp ce în rubrica numelui preoților apar înscrise cinci persoane. Catalogul menționează de asemenea în cazul parohiei Telciu la rubrica numărului preoților cifra trei, iar în rubrica numelui preoților apar înscrise două persoane. După cum se poate observa, în 18 sate (75 % din totalul celor 24 de sate de pe Valea Rodnei) activau unul sau doi preoți și numai într-un sfert din satele de pe Valea Rodnei existau un număr mai mare de preoți. În catalogul parohiilor și al preoților greco-catolici de pe Valea Rodnei din anul 1768 nu este menționat satul Rebra, deși aici exista cu siguranță o parohie greco-catolică. Din document se desprinde îndoiala autorităților privind numărul real al preoților greco-catolici.

Redăm în continuare conținutul Catalogului parohiilor și preoților greco-catolici din Bistrița și din Valea Rodnei:

„Catalogul parohiilor grecești de rit unit din Marele Principat al Transilvaniei și numărul preoților pe anul 1768 conform celor stabilite de Comisia Mixtă, care a alcătuit acest act în conformitate cu decizia Curții imperiale și regale. (*Catalogus parochiarum Graeci Ritus unitarum in Magno Tran<silva>niae P<rinci>patu et numerous sacerdotum pro anno 1768 iuxta determinationem Ex. Mixta Commisionis actu fungentium qui e Caesareo Regia provisione participant*).

¹ *Ibidem*, p. 249.

² Cu excepția localității Rebra.

³ Cu excepția localității Rebra.

Parohiile și preoții greco-catolici din Bistrița și din Valea Rodnei în anul 1768

	<i>Nomina opidorum, pagorum</i> ¹	<i>Numerus Sacerd^{<dot>}um Fungentes</i> ²	
<i>Sedes Saxon. Bistriciensis</i> ³			
1	Bistrița (<i>Bistricium</i>)	2	P<opa> Urs (<i>Ursz</i>), P. Lup (<i>Lup</i>)
2	Salva (<i>Salva</i>)	2	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Pascu (<i>Pasku</i>)
3	Mititei (<i>Mititej</i>)	2	P. Imirie (<i>Irimie</i>), P. Grigore (<i>Gligorie</i>)
4	Mocod (<i>Mokod</i>)	2	P. Ioan (<i>Iuon</i>), P. Toma (<i>Thoma</i>)
5	Zagra (<i>Zagra</i>)	4	P. Onișor (<i>Onyisor</i>), P. Gabor (<i>Gabor</i>), P. Ștefan (<i>Stephan</i>), P. Flore (<i>Flore</i>)
6	Poenile Zagrei (<i>Pojeny</i>)	1	P. Constantin (<i>Kostantin</i>)
7	Suplai (<i>Plaj</i>)	1	P. Nicolae (<i>Nikulae</i>)
8	Runc (<i>Runk</i>)	1	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>)
9	Aluniș (<i>Geureny</i>)	1	P. Constantin (<i>Kostantin</i>)
10	Bichigiu (<i>Bikis</i>)	2	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Pintea (<i>Pintye</i>)
11	Telciu (<i>Telcs</i>)	3	P. Toader (<i>Toader</i>), P. Toader (<i>Toader</i>) ⁴
12	Rebrișoara (<i>Kis Rebra</i>)	2	P. Vasile (<i>Vaszilié</i>), P. Petre (<i>Petre</i>)
13	Nepos (<i>Verare</i>)	1	P. Gavril (<i>Gavrile</i>)
14	Feldru (<i>Feldru</i>)	4	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Andrei (<i>Andrej</i>), P. Matei (<i>Mathei</i>) ⁵
15	Ilva Mică (<i>Kis Ilva</i>)	1	P. Grigore (<i>Gligorie</i>)
16	Sângeorz Băi (<i>Szent György</i>)	4	P. George (<i>Georgie</i>), P. Vasile (<i>Vaszilie</i>), P. Andrei (<i>Andrej</i>), P. Dănilă (<i>Danile</i>)
17	Maieru (<i>Majer</i>)	4	P. Iacob (<i>Iakob</i>), P. Larion (<i>Larion</i>), P. Gherasim (<i>Gerasim</i>), P. Oprea (<i>Opre</i>)
18	Rodna (<i>Rodna</i>)	2	P. Constantin (<i>Kostantin</i>), P. Iacov (<i>Iacov</i>)
19	Parva (<i>Lunka Vinuluj</i>)	1	P. Nicolae (<i>Nikulae</i>)
20	Ilva Mare (<i>Nagy Ilva</i>)	1	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>)
21	Măgura Ilvei (<i>După Megure</i>)	1	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>)
22	Poiana Ilvei (<i>S. Josephus</i>)	1	P. Alexa (<i>Alexa</i>)
23	Leșu (<i>Les</i>)	2	P. Savu (<i>Savu</i>), P. Cosma (<i>Kozma</i>)
24	Năsăud (<i>Naszod</i>)	4	P. Tănase (<i>Thenasie</i>), P. Matei (<i>Mathej</i>), P. George (<i>Georgie</i>), P. Vasile Finte (<i>Vaszilie Finte</i>)
25	Sântioana (<i>Szent Ioana</i>)	1	P. Vasile (<i>Vaszilie</i>)
26	Mărișelu (<i>Nagyfalu</i>)	2	P. Timoce (<i>Timosa</i>), P. Arsenté (<i>Arsenti</i>)
27	Coșbuc (<i>Hordo</i>)	2	P. Casian (<i>Kasian</i>), P. Sandu (<i>Sandul</i>)

¹ Numele opidului (localității cu drept de târg), satului.

² Numele preoților care funcționează.

³ Scaunul săsesc al Bistriței.

⁴ Probabil este o greșeală în document.

⁵ Probabil este o greșeală în document.

Dorin Dologa

Numărul Parohiilor Unite din act ar putea în viitor să fie nul dacă preoții uniți în funcțiune nu sunt atâția câți a apreciat comisia mixtă. (*Numerus Parochiarum Unitarum in quibus actu vel nulli sunt sacerdotes fungentes uniti vel non sunt tot, quot mixta comissione exigit*)¹.

În Evul Mediu s-au efectuat puține conscripții. Acestea apar abia în secolul al XVIII-lea. Prin comparație cu conscripțiile din anii 1733, 1750 și 1762 și cu listele din anii 1769 și 1770 ale preoților care primeau ajutoare din fondul de 10 000 de florini renani acordat de către împărăteasa Maria Tereza preoților greco-catolici din Transilvania pentru întărirea greco-catolicismului putem observa evoluția numărului preoților și oscilațiile confesionale ale parohiilor.

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 25, ff. 2-5.

Instalarea ca preot cooperator a lui Silviu Sohorca în Sângeorgiu*

Astăzi, prin introducerea de cooperator în Sângeorgiu a tânărului preot Silviu Sohorca, poporenii acestui opid, cu excepție trei inși, și-au văzut realizată cea mai de căpetenie dorință. Nu atât împrejurarea că domnul Sohorca este sângeorzan a fost cauza că poporenii s-au luptat cu cea mai exemplară energie pentru a-l aduce în mijlocul lor, cât mai mult purtarea lui solidă și umană, blândețea și învățăturile sufletești răspândite de el printre popor încă de când era student. Cum că numitul preot tânăr e într-adevăr zelos și activ, se știe și din foile noastre publice. Și cum că de el ne sunt legate cele mai frumoase speranțe că ne va fi un preot cum se pofteste să fie un preot român în zilele noastre, deducem și din următoarele trăsături scoase din vorbirea sa ținută cu o deosebită însuflețire către consăteni cu ocazia introducerii sale și, mai ales, din pasajele ce privesc cauzele noastre școlare și intelectuale, atât de bântuite în aceste zile de grea ispită! Iaca unele trăsături din vorbirea sa:

Mulțumesc bunii mei consăteni, înainte de toate Tatălui Ceresc că mi-a dăruit viață întru deplină sănătate ca să ajung și acest moment care e unul din cele mai însemnate în viața mea. Am zis „unul din cele mai însemnate, căci am trecut multe, mai mult rele decât bune peste capul meu, deși sunt încă tânăr și lipsit de experiența unui bătrân pășit în lume. Dară, dintre toate două împrejurări două momente au făcut inima mea mai mare senzație, mai multă surprindere.

Un moment a fost când prea bunul nostru părinte episcop, punându-și mâna pe capul meu, mi-a dat din grația spiritului sfânt darul preoției; și al doilea moment, tot pe atât de însemnat, e acesta din ziua de astăzi prin care mă introduc de ajutor și îndreptar la ajungerea fericirii acestei colonii frumoase creștine, a fericirii, atât cerești-veșnice, cât și a celei temporare-vremelnice. Aceste două momente mi s-au îngropat adânc în inima mea! Și vă veți mira, poate, întrebându-vă că de ce aceste două momente au făcut atâta consternare în sufletul meu? De ce mi-au mișcat inima într-atâta?

Vă spun pentru că și când am primit Taina Preoției de la spiritul sfânt prin bunul nostru părinte episcop și în acest moment, când sunt introdus a funcționa ca preot în via Domnului Savaot, - am cugetat, atât la înălțimea misiunii preotului, cât și la sarcina grea pusă pe umerii săi.

„Fiul meu”, mi-a zis bunul părinte episcop, când m-a ridicat treapta preoției, „iaca te-ai făcut preot; dar cu aceasta nu ți-ai ușurat sarcina comună ce o aveai altcum și ca creștin, ci încă ți-ai mai adaos și altă sarcină, ce e grea și înfricoșată chiar și umerilor îngerești!”

Aceste cuvinte mi s-au întipărit adânc în inima mea și nu le voi uita în veci! Pentru că știu, putea-voi corespunde acestei dregătorii, pe cât de înaltă și onorifică, pe atât și de grea, nu știu dacă îmi vor fi de ajuns debilele mele puteri să fiu preot întru înțeleșul adevărat sau, după cum zice Scriptura, după ordinea lui Melchisedec?! Înaltă e chemarea preotului, prețuită e sfințenia și perfecțiunea lui; și dacă aceste însușiri nu se află într-un preot, zadarnică este viața lui! Precum părintele ceresc și-a trimis pe unul născut fiu al său în lume ca să mântuiască ceea ce era de pierdut, așa și Isus Christos a trimis pe apostoli și învățăcei, ai căror următori sunt preoții, ca să lățească Evanghelia și credința sa.

Preotul, dar, trebuie ca să păzească oile – poporul – ce i s-a încredințat, năzuind să dobândească viața, - și mai multă să dobândească; trebuie ca să se nască Domnului și Bisericii

* Școala Română, Sibiu, Anul II, 1877, nr. 13, pp. 101-103. Articolul este semnat de „Un martor ocular”.

Instalarea ca preot cooperator a lui Silviu Sohorca în Sângeorgiu

lui o generație nouă de fii ai mântuirii; trebuie ca să administreze cu sfințenie tainele lui Christos, comunicându-le credincioșilor spre mântuirea lor, trebuie să se năzuiască a fi de toate tuturor pentru care Mântuitorul și-a vărsat scumpul său sânge, trebuie ca să lucre neobosit în via Domnului, căutând oile cele rătăcite și a le aduce la cele credincioase, pe cele degerate a le încălzi la focul credinței, pe cele rănite de săgețile ispitelor a le unge și vindeca cu balsamul Evangheliei. Iată chemarea înaltă a preotului!

Am fost amintit, bunii mei consăteni, că preotul dacă vrea a fi păstorul și nu mercenarul sau năimitul poporului, are datoria de a se îngriji și de binele temporar al poporenilor săi. Cuget a fi aceasta o datorie cu atât mai mare cu cât atârna de la dânsa și însușirile cele bune ale poporenilor, pentru că e un lucru, afară de orice îndoială, că pe ce nivel al bunăstării se află un popor, pe același stă el în privința moravurilor și virtuții!

Un popor, - vorbind acum în general, - aprins de sfințenia deșteptării și caută în mod potrivit de ale sale, aude vocea timpului, propășește cu dânsul și devine glorios, foarte și respectat. Dar cine să producă în prima linie acea scânteie electrică a deșteptării în masa poporului decât păstorul său sufletesc cu care, în toată ziua, vine în nemijlocită atingere? Veacul nostru e veacul luminilor, adică a științelor. Dacă nu propășim cu timpul, rămânem de lume, pescuim în turbure. Și cine să îndemne poporul mai cu eficacitate spre îmbrățișarea școlilor și a științelor decât preotul care, în toată ziua, petrece la o mesă cu dânsul și-i poate înșira din mijlocul său exemple pipăibile, atât despre fructele cele dulci ale învățaturii, cât și despre cele amare ale neștiinței?!

Și, într-adevăr, școala este în zilele noastre focularul la care ne putem mai lesne încălzi; școala este fântâna cea cu apă vie care ne putem mai ușor adăpa, școala este ogorul acela pe care putem secera mai cu înlesnire spicele îndestulării; cu un cuvânt școala este în zilele de astăzi tuturor de toate, dând chiar și agriculturii îndrumări sigure: când și cum să-și cultive mai bine și mai la timp țarina sa; căci au trecut timpii aceia când se putea zice: „cum au trăit și strămoșii mei, voi trăi și eu și copiii mei!”. Pe ogorul acela pe care cu 50 de ani mai înainte umbla numai un plug, astăzi umblă trei, patru sau și mai, deoarece oamenii se înmulțesc și înmulțindu-se, lipsurile cresc, acestea trebuie delăturate prin mijloacele ce ni le îndegetează¹ școala. Astăzi învățătura omenească a înaintat atâta, cât și lucrurile cele mai storcătoare de puteri, încă le știe împlini nu numai iute, ci și cu ușurință. Să nu mergem mai departe, decât la felurite mașinării. Azi se află mașini de secerat, mașini de cosit, mașini de îmblănit, etc.; și toate acestea cine le-a descoperit decât oamenii cu știință deprinși în școală.

Cu un cuvânt, astăzi are mai multă putere zicala poporului: „Dacă ai carte, ai parte, dacă n-ai carte, n-ai parte”. Dar, nouă românilor, să ne pară bine că putem învăța și avem școli, căci au fost timpuri de tristă memorie când românului necum să-i fi fost iertat a cerceta școala, dară nici ciobote, nici haine de giolgiu și postav nu fu suferit să poarte.

Mâne când din acestea, Prea Cucernice, promit cu introducerea mea de ajutor al lipselor dumneavoastră sufletești, cum că mă voi îngriji în tot modul, ba nu voi cruța nicio osteneală pentru a-mi împlini această datorie dublă ce incumbă pe umerii mei. Atât de pe Sfântul Amvon, cât și prin cateheze în școli și prin instituții private, nu voi înceta încât îmi vor ajunge slabele puteri, a vesti cuvântul adevărului. Ba, în coînțelegere cu Mult Onoratul Domn protopop în duminici și sărbători se va ridica o școală de adulți în care se vor catehiza

¹ Indică.

Instalarea ca preot cooperator a lui Silviu Sohorca în Sângeorgiu

din unele articole ale credinței, narându-i din când în când și unele episoade din istoria românilor, precum și unele și altele despre înaintările și propășirile din lume.

Numai zelul să nu lipsească și, atunci, toate le vom putea; numai încredere în Dumnezeu, unire, iubire și sinceritate unii către alții și, atunci, vom arăta lumii că nu a zidit acest frumos opid numai un templu material Domnului, ci a edifica și un altul „spiritual” cu mult mai frumos și mai trainic, cu mult mai măreț și mai plăcut, atât lui Dumnezeu, cât și mai marilor. Dumnezeu să ajute! Așa să fie!”

Acestea ar fi puține trăsături esențiale din vorbirea de introducere a tânărului preot Sohorca. Avem ferma speranță că nu ne vom înșela întru așteptările noastre; de aceea îi urăm de la Domnul viață îndelungată, însoțită de deplină sănătate ca să devin un adevărat păstor întru emanciparea poporului nostru de sub jugul trist al neștiinței!

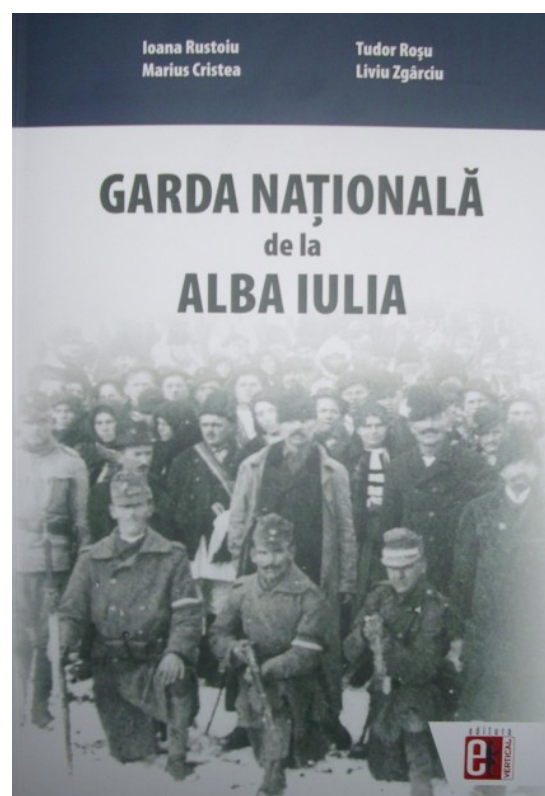
Sângeorgiu, Duminica Floriilor, 1977.

RECENZIE – MIHAI OCTAVIAN GROZA

Ioana Ruștoiu, Tudor Roșu, Marius Cristea, Liviu Zgârciu, *Garda Națională de la Alba-Iulia*, Alba-Iulia, Editura eVertical, 2016, 86 p.:

Volumul *Garda Națională de la Alba-Iulia*, publicat în anul 2016, de cercetătorii Ioana Ruștoiu, Tudor Roșu, Marius Cristea, Liviu Zgârciu, de la Muzeul Național al Unirii din Alba-Iulia, se înscrie în siajul programului derulat de instituția amintită vizând reconstituirea „gărzii naționale române de la Alba-Iulia”, ca trupă de reenactment (acțiune finanțată de Administrația Fondului Cultural Național-AFCN), precum și recuperarea, prin reeditarea însemnărilor, a memoriei personalităților care și-au adus contribuția la înfăptuirea actului Marii Uniri (a se vedea: Elie Bufnea, *Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei. Unirea: 1914-1918*, Baia Mare, Editura Marist, 2010; Petre Ugliș Delapecica, *Jurnal de război din anii 1914-1919*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2015). Lucrarea este cu atât mai valoroasă, cu cât vine să întregească contribuțiile mai vechi referitoare la activitatea Consiliului Național Român și a Gărzii Naționale Române din Alba-Iulia (cunoscută și ca „Legiunea Română de Alba-Iulia”).¹

¹ A se vedea: Ioan Pleșa, „Formarea și activitatea consiliilor naționale din județul Alba, în luna noiembrie 1918”, în *Apulum*, număr VII/2, 1969; Virgil Lazăr, *Florian Medrea, un apărător al Marii Uniri*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2012; Mihai-Octavian Groza, *Documente privind activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia*, Sebeș, Editura Emma Books, 2012; Mihai-Octavian Groza, „Pagini de istorie românească. Activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia”, în *Zilele Cercetării Științifice Studențești din Universitatea „Constantin Brâncuși”*, Târgu-Jiu, Editura Academica Brâncuși, 2013; Mihai-Octavian Groza, „Aspecte și impresii de la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918. Contribuția Consiliului Național Român și a Legiunii Române din Alba-Iulia la Marea Unire”, în *„Der Unterwald”. Zweisprachige Kultur-und Informationszeitschrift*, număr 20, 2013; Mihai-Octavian Groza, „Alba-Iulia, permanență în optica națională. Aspecte privind activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia (noiembrie 1918-ianuarie 1919)”, în volumul *Imaginea în istorie. Tipologii în societatea de ieri și de azi*, coordonat de Anamaria Macavei, Roxana Dorina Pop, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014; Mihai-Octavian Groza, „Județul Alba în toamna și iarna anului 1918. Memoria revoluției și a violenței revoluționare”, în volumul *Tinerii istorici și cercetările lor*, III, coordonat de Nicolae Dumbrăvescu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016.

RECENZIE – MIHAI OCTAVIAN GROZA

Structural, volumul este împărțit pe mai multe capitole dedicate organizării Gărzii Naționale Române de la Alba-Iulia, activității depuse de acest organism pentru organizarea și apărarea Marii Adunări Naționale de la 1 decembrie 1918, uniformelor gărzii, precum și principalilor lideri ai formațiunii (Florian Medrea, Dominic Medrea, Ovidiu Gritta, Eugen Hulea, Gavrilă Crișan), precedate de un cuvânt înainte.

În cuvântul introductiv (pp. 7-8), cei patru autori surprind contextul inițierii unui astfel de demers editorial, paralel cu lansarea proiectului reconstituirii „gărzii naționale de la Alba-Iulia” (apropierea momentului 2018, centenarul Marii Uniri), precizând că volumul „[...] oferă informații dintre cele mai variate pentru a dezveli un peisaj proaspăt, deși doar parțial inedit, în istoriografia anului 1918. Volumul valorifică, în parte, izvoare deja cunoscute, dar aduce și o parte însemnată de surse noi sau prea puțin valorificate până în prezent [...] Structura volumului urmărește să redea cât mai multe dimensiuni ale activității Gărzii și să sublinieze importanța acesteia în ecuația unirii Transilvaniei”.

Primul capitol, intitulat „Organizarea formațiunilor militare românești. Garda Națională de la Alba-Iulia” (pp. 9-21), prezintă etapele constituirii organismelor naționale românești (consilii, senate, sfaturi și gărzi naționale) în toamna și iarna anului 1918. Constituite pe lângă consiliile naționale române, organisme care au preluat administrația Transilvaniei și Banatului, gărzile naționale au vegheat la buna desfășurare a activității acestora, la apărarea ordinii și liniștii publice, la stingerea manifestărilor anarhice. Garda Națională de la Alba-Iulia, constituită la 7 noiembrie 1918, inițial din 120 de ofițeri și soldați întorși de pe front (numărul acestora crescând treptat), organizați în patru batalioane, a preluat garnizoana austro-ungară din oraș, a organizat paza depozitelor militare din cetatea Alba-Iuliei (din acestea fiind aprovizionate gărzile din întreg comitatul Albei Inferioare), a asigurat restabilirea și menținerea ordinii publice, atât de necesare în acele zile frământate.

Cel de-al doilea capitol, intitulat „1 decembrie 1918. Garda națională și apărarea orașului Alba-Iulia” (pp. 22-34), prezintă contribuția adusă de Garda Națională de la Alba-Iulia, secondată de trimișii gărzilor din localitățile limitrofe (în total circa 3000 de gardiști), la buna desfășurare a Marii Adunări Naționale, un rol important revenindu-i căpitanului Florian Medrea, comandantul gărzii.

Al treilea capitol, intitulat „Uniformele Gărzii Naționale de la Alba-Iulia” (pp. 35-44), prezintă uniforme și echipamentul militar aferent unui membru al gărzilor naționale care, datorită rapidității cu care se succedau evenimentele, a rămas cel aparținând ofițerilor și soldaților armatei austro-ungare, cu excepția cocardelor tricolore (chipiul- „Kappe”, vestonul- „Bluse”, pantalonii- „Hose”, bocancii- „Schuhe”, cămașa- „Hemd”, izmene- „Gattie”, moletiere- „Wickelgamaschell”, jambiere din piele- „Ledergamaschen”, mantaua de infanterie- „Infanteriemantel”, ranița- „Ruksac”, sacul de pâine- „Brotsack”, centură- „Infanterie Leibriemen”, cartușiere- „Patrontaschen”, baionetă- „Messerbajonett”, lopata de infanterie- „Spaten”, la care se adaugă pușca cu repetiție Steyr-Mannlicher model 95 și pistolul Mauser C96-1912).

Cel de-al patrulea capitol, intitulat sugestiv „Legionarii de la Alba-Iulia” (pp. 45-64), prezintă mici biografii ale principalilor lideri ai formațiunii militare românești din Alba-Iulia (sau ai altor gărzi naționale care au contribuit la apărarea participanților la Marea Adunare Națională). Este vorba despre Florian Medrea (1884-1947, ofițer, avocat, comandant al Gărzii Naționale Române din Alba-Iulia, mai târziu chestor al Poliției de Siguranță din Cluj și prefect al județelor Năsăud și Orhei), Dominic Medrea (1888-1939, medic, membru al Gărzii Naționale Române din Alba-Iulia, mai târziu medic consultant al Oficiului de Asigurări

RECENZIE – MIHAI OCTAVIAN GROZA

Sociale, președinte al Colegiului Medicilor din Alba-Iulia, medic șef al județului Alba), Ovidiu Gritta (1887-1942, ofițer, funcționar bancar, membru al Gărzii Naționale Române din Alba-Iulia, mai târziu comandant al poliției orașului Alba-Iulia, funcționar în Arad și Timișoara), Eugen Hulea (1899-1952, profesor, membru al Gărzii Naționale Române din Bucium, mai târziu profesor și director al Liceului „Mihai Viteazul” din Alba-Iulia, muzeograf) și Gavrilă Crișan (ofițer). Pe lângă informațiile biografice prezentate, în cuprinsul capitolului sunt redată și o serie de documente relative la personajele evocate („Amintiri din anul 1918. Întâlnire cu armata română în gara Teiuș”- semnat de Eugen Hulea, „Garda națională de la Alba-Iulia, 1918. Geneza și activitatea”- semnat de Gavrilă Crișan).

Lucrarea este însoțită de o anexă documentară, intitulată „În slujba imperiului, sub steag străin” (pp. 65-84), ce reunește o serie de fotografii de epocă, păstrate în „Colecția de fotografii a Muzeului Național al Unirii din Alba-Iulia” și în „Colecția Etnografică Bistra”, precum și de o listă a abrevierilor bibliografice (pp. 85-86), autorii folosind stilul de citare Harvard (sistemul „nume-dată”).

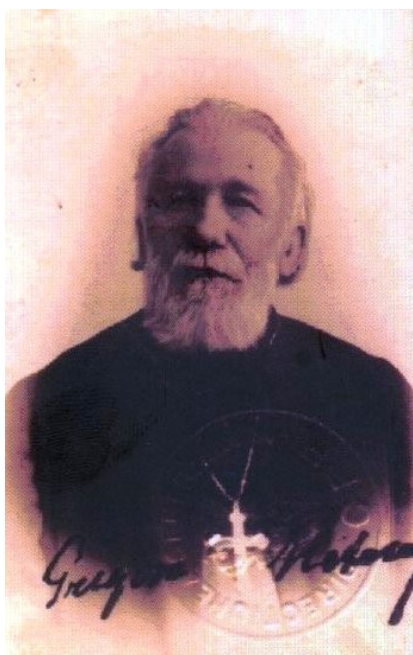
La capătul acestor aprecieri generale, formulate în urma unei atente lecturi, considerăm necesar să remarcăm faptul că lucrarea, elaborată într-un stil științific, academic, nu se adresează doar publicului specializat, ci publicului larg, pasionat de studiul istoriei locale și a evenimentelor care au marcat o comunitate. Informațiile prezentate sunt clare, limbajul curgător, stilul concis, fiind indicate precis sursele folosite pentru întocmirea lucrării (deși nu toate studiile, periodicele folosite în cuprinsul textului se regăsesc în lista bibliografică prezentată la finalul lucrării).

Marele minus al lucrării este acela că nu beneficiază de un indice de nume, de autori sau periodice (instrument de lucru, extrem de util, care prezintă termeni, nume și localități pomenite în cuprinsul unei lucrări), obicei parcă încetățenit în zilele noastre, care nu face altceva decât să știrbească din valoarea lucrării.

Privită în ansamblul său, lucrarea recenzată nu face altceva decât să aducă un umil omagiu celor mulți, în mare parte „tăcuți” și „necunoscuți” ai istoriei, care și-au adus aportul la realizarea actului unirii Transilvaniei cu Regatul României. În contextul actual, al puternicei crize identitare resimțite la nivelul întregii societăți românești, riscând să „scăpăm” momentul 2018, nu ne rămâne decât să stăruim pentru continuarea demersului editorial inițiat de colectivul Muzeului Național al Unirii din Alba-Iulia.

Mediatizarea aniversării statutului de octogenar de către protopopul Grigore Pletosu (1848-1934), în periodicele ardelenne

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Protopopul și profesorul Grigore Pletosu (1848-1934), a fost o personalitate importantă zonei Bistriței și Năsăudului și nu numai. A scris despre oameni mari pe care i-a cunoscut¹ și a beneficiat de texte ce i-au fost dedicate, după plecarea sa din lumea aceasta². Evenimentele importante ale vieții sale didactice sau pastorale, acțiunile sale ca dascăl și protopop, au fost mediatizate adesea în paginile unor periodice locale sau regionale³. Decesul său a beneficiat și el de mai multe necroloage⁴, iar aniversarea împlinirii frumoasei vârste de 80 de ani, de mai multe descrieri ample.

Fenomen important pentru peisajul cultural local, marcat de frumoase alocuțiuni, rostite de personalități importante ale bisericii și societății, care i-au fost elevi sau au beneficiat de ajutorul și mentoratul lui, aniversarea se va solda și cu acordarea ordinului „Coroana României” în grad de comandor. Distincția îi va fi adusă de fostul său elev, Dionisie Longin, delegatul Casei Regale⁵, și el sprijinit în timpul studiilor năsăudene de protoiereu¹. Dată fiind amploarea evenimentului, era firesc să fie mediatizat atât în presa locală, cât și în cea bisericească. Așa se face că, în periodice

¹ Cf. Grigore Pletosu, „Șaguna și cântarea bisericească”, în *Revista Teologică*, III (1909), nr. 9-10, pp. 409-414.

² Vasile Boieriu, „Grigore Pletosu – protopopul de Bistrița” în *Ardealul*, II (1942), nr. 15, p. 2.

³ Iată câteva astfel de titluri: *** „Sufletelor creștine”, în *Săptămâna*, III (1930), nr. 126, pp. 2-3; Constantin Flămând, „Zidirea bisericii ort. rom. din Bistrița”, în *Gazeta Bistriței*, VII (1927), nr. 7, p. 1. Uneori, evenimente triste, precum decesul fiicei sale mezine, Lucia, au fost de asemenea evidențiate în paginile unor astfel de periodice. Cf. Teodor Tanco, „Un nume vestit de artist plastician ar fi fost Lucia Pletosu”, în vol. *Virtus Romana Rediviva*, vol. VII - „Memoria Culturii”, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1993, pp. 301-305.

⁴ *** „+ Protoiereul Gregoriu Pletosu”, în *Revista Teologică*, XXIV (1934), nr. 11-12, pp. 444-445; *** „Grigore Pletosu”, în Vasile Bichigean (coord.), *Anuarul Liceului Grăniceresc „Gh. Coșbuc” din Năsăud. Anul întemeierii 1863- Anul școlar 1934/35*, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, 1935, pp. 5-9. În paginile volumului comemorativ, editat de către părintele Ioan Pinte, se regăsește de asemenea și necrologul său din anuarul liceului de la Năsăud, pe care l-a slujit vreme de mai bine de trei decenii. Cf. *** „Grigore Pletosu”, în vol. *Pro Memoria Preot Protopop Grigore Pletosu*, Editura Aletheia, Bistrița, 1999, pp. 76-79.

⁵ Teodor Tanco, „Grigore Pletosu, primul critic literar al lui George Coșbuc” în vol. *Virtus Romana Rediviva*, vol. 2 - „Urme peste veacuri”, Bistrița, Comitetul de Educație Socialistă al Județului Bistrița-Năsăud, 1974, p. 249; *** „Sărbătorirea Protopopului Grigore Pletosu în orașul Bistrița”, în vol. *Pro Memoria Preot Protopop Grigore Pletosu*, Editura Aletheia, Bistrița, 1999, p. 55.

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

precum *Gazeta Bistriții*, și săptămâna de la Bistrița și în revista *Renașterea* de la Cluj, se vor regăsi șapte materiale dedicate aniversării lui². Unele dintre ele sunt semnate de oameni dragi, foști colegi și colaboratori ai săi, precum Teodor Ciuruș sau Leon Scridon, în vreme ce, altele se prezintă ca simple note de redacție.

De departe, cel mai amplu și mai detaliat spațiu i-l dedică problematicii, *Gazeta Bistriții*. După ce, în numărul 12 din anul 1928, se anunță într-un text scurt faptul că va urma aniversarea protopopului, editorii postând de asemenea și o fotografie a lui³, numărul următor este aproape dedicat în întregime protopopului, primele 5 din cele 8 pagini ale acestuia, prezentând pe larg evenimentul. În debutul revistei, se regăsește un amplu text al fostului său coleg de școală, Leon Scridon, care-i prezintă biografia și descrie cum a decurs evenimentul⁴. Apoi, un text amplu și eterogen, nesemnat, prezintă descrierea evenimentului, intercalându-o cu textele cuvântărilor celor care au vorbit, aducând omagii personajului aniversat, sau soției sale⁵, o femeie distinsă și erudită, ce-l va susține atât la tinerețe, cât și mai târziu, când va ctitori biserica cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din urbe⁶.

Într-un mod similar va proceda și ziarul *Săptămâna* de la Bistrița, în paginile căruia materialele dedicate aniversatului se vor întinde pe trei numere, fără a avea însă amplitudinea și intensitatea celor din mai-sus pomenitul periodic. Astfel, se vor regăsi materiale în numerele din 9, 23 și 30 Iunie, editorii lui preferând, ca și în cazul prezentat adineauri să realizeze o scurtă anunțare a evenimentului⁷, pentru ca, în celelalte două numere ulterioare, să-l descrie și să ofere cititorilor posibilitatea lecturii textelor in-extenso ale tuturor cuvântărilor ce s-au rostit cu acel prilej⁸.

Tot o relatare amplă și frumoasă poate fi regăsită în paginile revistei *Renașterea*. Semnată „preot Ciuruș”, ea este, cel mai probabil opera lui Teodor Ciuruș senior, colaborator destoinic și bun amic al protopopului bistrițean⁹. Nici preotul pomenit, originar din Dumbrăvița, dar pripășit pe plaiuri bârgăuane, nu se zgârcește la descrieri ample, cu accente

¹ Cf. Grigore Pletosu, „Societatea scolarilor”, în vol. *Reportul alu XII-lea despre Gimnasiulu superiore greco-catolicu romanescu din Naseudu, dimpreuna cu unele date statistice, pre anulu scolastecu 1880/1*, Tipografia Teodoru Botschar, Bistritia, 1881, p. 31.

² Este vorba despre: *** „Sărbătorirea octogenarului Grigore Pletosu”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 12, 10 Iunie, Bistrița, 1928, p. 2; Leon Scridon, „Protopopul Grigore Pletosu”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 13, 1 Iulie, Bistrița, 1928, pp. 1-2; *** „Sărbătorirea protopopului Grigore Pletosu la Bistrița”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 13, 1 Iulie, Bistrița, 1928, pp. 2-5; *** „Sărbătorirea Octogenarului Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 11, Sâmbătă, 9 Iunie, Bistrița, 1928, p. 2; *** „Sărbătorirea lui Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 13, Sâmbătă, 23 Iunie, Bistrița, 1928, p. 1; *** „Sărbătorirea d-lui protopop Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 14, Sâmbătă, 30 Iunie, Bistrița, 1928, pp. 1-2; Preot Ciuruș, „Grandioasa sărbătorire a Venerabilului protopop Grigore Pletosu”, în *Renașterea*, anul VI, nr. 27, 1 Iulie, Cluj, 1928, pp. 1-3.

³ *** „Sărbătorirea octogenarului Grigore Pletosu”, p. 2.

⁴ Leon Scridon, „Protopopul Grigore Pletosu”, pp. 1-2.

⁵ *** „Sărbătorirea protopopului Grigore Pletosu la Bistrița”, pp. 2-5.

⁶ O dovadă a sprijinului pe care i l-a oferit îl reprezintă și articolele următoare: Angela Pletosu, „Apel către onor. d-nii preoți și învățători din tractul Bistriței”, în *Gazeta Bistriții*, V (1925), nr. 10, p. 1; Idem, „Aviz”, în *Gazeta Bistriții*, I V (1925), nr. 11, 1925, p. 1. Cf. Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Biserica Ortodoxă din Bistrița – o cronologie documentară*, col. „Școala ardeleană de istorie”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 60-68.

⁷ *** „Sărbătorirea Octogenarului Grigore Pletosu”, p. 2.

⁸ *** „Sărbătorirea lui Grigore Pletosu”, p. 1; *** „Sărbătorirea d-lui protopop Grigore Pletosu”, pp. 1-2.

⁹ Preot Ciuruș, „Grandioasa sărbătorire a Venerabilului protopop Grigore Pletosu”, pp. 1-3.

Mediatizarea aniversării statutului de octogenar de către protopopul Grigore Pletosu (1948-1934), în periodicele ardelen

de-a dreptul encomiastice, scopul lui fiind, vădit acela de a reliefa importanța evenimentului și a personajului omagiat.

Prezența celor șapte articole, în paginile cărora se face referire la aniversarea ce se pregătea, sau se descrie pe larg evenimentul, dovedește, apodictic, rolul important jucat de către protoiereul-profesor Grigore Pletosu în contextul cultural și social al vremii sale. Faptul că, deși în vârstă, nu a fost uitat de foștii săi elevi și colaboratori, ci dimpotrivă, a fost sărbătorit și premiat, denotă importanța activității sale și deconspiră faptul că, atât la catedră, cât și în fața Sfântului Altar, a știut să îmbine calitățile didactice cu umorul și uneori cu ironia, dovedindu-se un dascăl bun și iubit.

Din dorința de a-l readuce pe părintele Pletosu în atenția cititorilor, dar și pentru a evidenția acest moment important al biografiei sale, am socotit potrivit să reiterăm principalele aspecte publicate aici, amintind de faptul că anumite reviste publică integral textele unor mesaje transmise de personalități clericale precum Patriarhul Miron Cristea, Mitropolitul Nicolae Bălan, episcopul Iuliu Hosu, și mulți alții, și să oferim, în anexa materialului, o listă a titlurilor avute în vedere. Fie ca ele să contribuie la redescoperirea multiplelor valențe ale biografiei și operei celui care a fost primul critic literar al lui George Coșbuc și mentorul unor personalități culturale și clericale de prim rang!¹

Anexă

Lista articolelor ce prezintă aniversarea împlinirii vârstei de 80 de ani, de către protopopul Grigore Pletosu

1. *** , „Sărbătorirea octogenarului Grigore Pletosu”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 12, 10 Iunie, Bistrița, 1928, p. 2.
2. Leon Scridon, „Protopopul Grigore Pletosu”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 13, 1 Iulie, Bistrița, 1928, pp. 1-2.
3. *** , „Sărbătorirea protopopului Grigore Pletosu la Bistrița”, în *Gazeta Bistriții*, anul VIII, nr. 13, 1 Iulie, Bistrița, 1928, pp. 2-5.
4. *** , „Sărbătorirea Octogenarului Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 11, Sâmbătă, 9 Iunie, Bistrița, 1928, p. 2.
5. *** , „Sărbătorirea lui Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 13, Sâmbătă, 23 Iunie, Bistrița, 1928, p. 1.
6. *** , „Sărbătorirea d-lui protopop Grigore Pletosu”, în *Săptămâna*, Anul I, nr. 14, Sâmbătă, 30 Iunie, Bistrița, 1928, pp. 1-2.
7. Preot Ciuruș, „Grandioasa sărbătorire a Venerabilului protopop Grigore Pletosu”, în *Renașterea*, anul VI, nr. 27, 1 Iulie, Cluj, 1928, pp. 1-3.

¹ Cf. Andrei Andreicuț, „Clerici de ieri și de azi cu o cultură integrală”, în vol. *Grigore Pletosu, Dogmatica ortodoxă*, ed. Ioan Pinte, Grigore Linul, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013, p. 5-6; Teodor Tanco, *Dicționar literar al Județului Bistrița-Năsăud. Autori - Publicații - Societăți*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1998, p. 277; Ioan Seni (coord.), *Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. 1 - „Țara Năsăudului”, Ediția a II-a, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010, p. 289; Sorina-Gabriela Costea, *Școala de la Năsăud. Profesori de limba română*, Editura Charmides, Bistrița, 2011, pp. 70-105.

ÎNCERCAREA DE CONSTRUIRE A UNEI UZINE HIDROELECTRICE LA SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1921

Dorin Doloğa

După primul război mondial, mai exact în anul 1921, s-a pus problema construirii unei uzine hidro electrice pe Râul Cormaia din Sângeorz-Băi. Acest lucru nu a reușit, dar merită apreciat. Construirea unei uzine hidro electrice constituie un lucru de cea mai mare importanță. Accesul la energia electrică este poarta spre civilizație. Iluminatul caselor, al instituțiilor, iluminatul public este un factor de civilizație. Curentul electric înseamnă civilizație, înseamnă dezvoltare. Realizarea unei uzine hidro electrice constituia un mare avantaj din punct de vedere economic, social și cultural. Din punct de vedere economic producerea energiei electrice ar fi constituit o sursă de venit pentru localitatea Sângeorz-Băi. În al doilea rând existența unei surse de energie electrice la Sângeorz-Băi ar fi condus la apariția unor investitori, ar fi dus la dezvoltarea zonei. În ceea ce privește aspectul social, construcția unei uzine hidro electrice ar fi creat locuri de muncă în faza de construcție a acesteia și în cea de exploatare. Din punct de vedere cultural existența curentului electric ar fi creat condiții pentru existența unei vieți culturale în cadrul Căminului Cultural din Sângeorz-Băi, chiar dacă aceste instituții sătești nu erau întreținute în mod adecvat. Prin intermediul radioului oamenii aveau acces la programele culturale, la informație.

Realizarea unei uzine hidro electrice ar fi fost utilă și din punct de vedere ecologic. Nu era vorba despre lucrări de anvergură care ar fi modificat relieful și clima. Modul de realizare a acestei uzine hidro electrice ar fi ajutat la protejarea faunei piscicole. Ea nu presupunea construcția unui lac de acumulare, care ar fi tulburat viața faunei piscicole. Pentru funcționarea uzinei hidro electrice urma să fie realizat un canal care să aibă o diferență de nivel substanțială ce ar fi permis punerea în mișcare a unei roți care ar fi antrenat un dinam.

Documentele referitoare la problema construirii unei uzine hidro electrice la Sângeorz-Băi în anul 1921 relevă numele primarului, secretarului, Consiliului comunal Sângeorz-Băi, modul de întocmire a unui contract de lucrări, componentele principale ale uzinei și modul de funcționare, precum și demersurile administrative care trebuiau întreprinse. Redăm în continuare conținutul acestor documente:

Documentul Nr. 1:

„Proces verbal
dresat în ședința reprezentanței comunale¹ din data de 23 ianuarie 1921
Prezenți

Primarul Alexandru Buia, președinte; secretarul Eliseu Daraban, grefier; membrii:
Maxim Lupoai, Vasile Spaimoc, Ion P. Andronesi, Costan L. Jarda, Simion Alexi, Maxim

¹ Consiliului Comunal.

Dorin Dologa

Petrașc, Solomon Cârcu, Alexandru Mărcuș, Iacob Gabor, Grigore Lupoai, Ion M. Varvari, Terente Ionel, Alexandru C. Oanea, Silivan Buia, Maxim Georgeș, Sebastian Olar, Roman Timoce, Maxim C. Niculai, Ion Costan, Maxim Siminic, Victor Andresi, George Cicedea, Iustin Sohorca, Alexandru Flore, Alexandru Ruști, Dr. Andrei Monda, Ion Marcu, Ion Maxim Pop și Aurel Șorobetea.

Președintele constată că ședința s-a convocat în regulă, membrii s-au prezentat în număr corespunzător, deschide ședința, delegă cu verificarea procesului verbal pe membrii Vasile Spaimoc și Maxim Petrașc, apoi pune la ordinea zilei:

Nr. 1/1921 prot¹.

Nr. 5/1921 – I².

Eliseu Daraban, secretarul comisiei, raportează că în baza concludului reprezentanței din data de 12.IX. 1920, Nr. 92/1920 prot., a luat contact cu dl. Carol Heinrich Csallner, consilier de edile³ în Bistrița, pertractând⁴ împreună condițiunile ridicării stabilimentului de produs electricitate pentru iluminarea comunei și în urmă au căzut de acord asupra condițiunilor, pe care le-au stabilit și indus în protocolul de contract înregistrat sub Nr. 5/1921 – I. secr. Roagă reprezentanța să se declare în cauză, în care scop citește amintitul proiect de contract din cuvânt în cuvânt. După citirea și discutarea minuțioasă a fiecărui punct, reprezentanța aduce în unanimitate următorul

Conclus:

Reprezentanța aprobă întru toate contractul pus în discuție cu semnarea lui din partea comunei de către primarul Alexandru Buia și de secretarul Eliseu Daraban.

Procesul verbal s-a citit, primit, semnat și verificat.

Dus

Președinte
Alexandru Buia
Daraban
primar

Grefier
Eliseu

Verificat
Vasile Spaimoc
Maxim Petrașc⁵.

Documentul Nr. 2:

„Contract

Încheiat de o parte între Carol Heinrich Csallner, dr. Arthur Csallner și Egbert Csallner, locuitori în Bistrița și Adeodat Coruțiu, locuitor în Maieru, de altă parte între comuna politică Sângeorzul Român, precum urmează:

¹ Protocoale.

² Lucrări de secretariat.

³ Edificii.

⁴ Discutând, dezbătând.

⁵ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare SJANBN), *fond Prefectura Județului Năsăud – subprefect*, dosar 295/1921, f.10.

ÎNCERCAREA DE CONSTRUIRE A UNEI UZINE HIDROELECTRICE LA SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1921

1. Carol Heinrich Csallner și consorții vor edifica o stațiune de energie electrică și vor institui o uzină hidro electrică pentru iluminarea în mod obișnuit a comunei Sângeorzul Român, eventual și a comunelor învecinate, folosind ca forță motrică apa Râului Cormaia. Transformarea energiei apoi în energie electrică va fi făcută în așa mod încât randamentul hidraulic să fie de cel puțin 0,80 (80 %). Pentru asigurarea bunei funcționări turbina va fi prevăzută cu regulator periferial și casa turbinei precum și digul și conductul (șliperile) va fi construit din ciment armat.

2. Stațiunea de energie electrică se edifică pe malul stâng al Cormaiei și va folosi energia apei acestui râu, începând din gura Văii Vinului circa 1 km pe apă în jos.

3. Pentru finanțarea acestei întreprinderi Carol Heinrich Csallner și cons. proiectează înființarea unei societăți acționare susținându-și dreptul să fie și dâșii membrii în direcțiunea și comitetul de revizuire al acestei societăți cel puțin cei 10 ani dintâi. Comuna va fi reprezentată în direcțiune și comitetul de revizuire a societății prin câte un delegat, care îi va desemna reprezentanța comunei după bunul ei plac.

4. Pentru asigurarea stațiunii electrice se acordă lui Carol Heinrich Csallner și cons. dreptul de pescuit de la gura Văii Vinului până la Izvorul Cheilor pe timp de 40 de ani socotit de la perfectarea prezentului contract, pentru oarendă anuală de 50 de lei, neavând însă dreptul de a împiedica plutăritul și economia de lemn obișnuită pe aceste locuri.

5. În cazul înființării societății menționate la punctul 3 comuna Sângeorzul Român are dreptul să subscrie și plaseze cel puțin 30 % din suma acțiunilor¹. Dacă societatea acționară nu va lua ființă, în acest caz comuna va avea loc în consorțiu investită cu aceleași drepturi ca și fondatori.

6. Carol Heinrich Csallner și cons. se obligă a preda comunei Sângeorzul Român după 40 de ani fără contravaloare și în stare folosibilă uzina hidro electrică și toate accesoriile aparținătoare ei, precum și conductul electric aflător pe teritoriul comunei.

7. Comuna Sângeorzul Român se obligă a pune la dispoziția d-lui. Carol Heinrich Csallner și cons. terenul necesar edificării canalului și a uzinei în întindere de 6000 m. fără plată. Acest teren după expirarea timpului de 40 de ani revine comunei.

8. Comuna Sângeorzul Român concede² edificarea tuturor obiectelor necesare iluminării, ca stative, transformatori, etc. pe teritoriul comunei. La edificarea uzinei, la ridicarea stativelor și a transformatorilor, comuna se obligă a da gratuit lemnul trebuincios în picioare și piatra necesară în baie³, din proprietățile sale, dar numai pentru lucrările ce se țin strict de iluminare și edificarea stațiunii centrale hidro electrice și cad pe teritoriul comunei. Va contribui la edificarea și ținerea în bună rânduială a drumului ce duce din șoseaua județeană până la uzină, pe lângă piatra și lemnul necesar date în starea amintită mai sus, în cei doi ani dintâi și cu câte 600 de zile de lucru cu palmele, în următorii cu câte 200 de zile de lucru cu palmele, în cazuri excepționale până la 600 de zile de lucru cu palmele anual. Lucrătorii se vor recruta de către Primăria comunei dintre săteni. Folosirea drumului este absolut liberă în cadrele legii atât din partea d-lui. Carol Heinrich Csallner și cons., cât și a locuitorilor din Sângeorzul Român. Conducerea tehnică e lucrărilor de edificare și reparare a drumului cade în sarcina lui Carol Heinrich Csallner și cons.

¹ Acțiunilor.

² Permite.

³ Carieră.

Dorin Dologa

9. Energia electrică superflu¹ o va utiliza dl. Carol Heinrich Csallner și cons. spre scopuri industriale, mai departe și muncitori dintre locuitorii comunei pentru industria lor mică de casă.

10. Lucrările de edificare se vor termina irevocabil în 3 ani din zilele de la data câștigării dreptului de apă, dar numai atunci dacă dl. Carol Heinrich Csallner și cons. va putea esopera² autorizația necesară, la din contră contractul prezent se declară de neexistent și partidele³ renunță reciproc la orice desdăunare⁴.

11. În caz de proces partidele se supun autorității Judecătoriei de ocol din Rodna Veche

12. Contractul prezent s-a făcut în trei exemplare originale, dintre care unul l-a primit dl. Carol Heinrich Csallner și cons., unul s-a oprit în arhiva comunei Sângeorzul Român și unul s-a trimis spre păstrare arhivei Județului Bistrița-Năsăud din Bistrița.

Contractul s-a citit, înțeles, primit și semnat.

Bistrița, la 22 februarie 1921

Martori:

Hilde Popp

Suci Pavăl

Ing. Carol Csallner

Dr. Arthur Csallner

Din partea comunei Sângeorzul Român:

Eliseu Dărăban

Secretar comunal

Alexandru Buia

Primarul comunei⁵.

Documentul Nr. 3:

„Nr. 4847/1921 subpref.

Obiectul: edificarea unei

stațiuni de energie electrică

Pentru iluminare în comuna

Sângeorzul Român

Hotărâre

Având în vedere împrejurarea că prin hotărârea reprezentanței comunale a comunei Sângeorzul Român luate în ședința din 23 ianuarie 1921 sub Nr. 1/1920 prot., Nr. 5/1921 C și a contractului încheiat la 22 februarie 1921 deoparte între comuna politică Sângeorzul Român, de altă parte între Carol Heinrich Csallner și cons.; Carol Heinrich Csallner și cons. se deobligă a edifica o stațiune de energie electrică și a institui o uzină hidro electrică pentru iluminarea în mod obișnuit a comunei Sângeorzul Român, eventual și a comunelor învecinate folosind ca forță motrică apa râului Cormaia. Având în vedere mai departe împrejurarea că

¹ Suplimentară.

² Obține.

³ Părțile.

⁴ Despăgubire.

⁵ SJANBN, *fond Prefectura Județului Năsăud – subprefect*, dosar 295/1921, ff. 3-4.

ÎNCERCAREA DE CONSTRUIRE A UNEI UZINE HIDROELECTRICE LA SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1921

deobligamintele ce le ia asupra sa comuna Sângeorzul Român în cazul efectuării acestui contract, în raport cu folosul ce va rezulta din acest contract pentru comună și locuitorii ei - se pot îndeplini din partea comunei fără a se periclita interesele materiale - având în vedere în fine faptul că împotriva acestei hotărâri, care a fost publicată în mod legal, în termenul prescris nu s-a înaintat apel ori contestație, aprobă în întregime hotărârea reprezentanței comunei Sângeorzul Român luată în ședința din 23 ianuarie 1921 și contractul încheiat cu condițiunea ca această hotărâre și contractul încheiat față de comună numai în cazul acela are valoare de drept dacă respectivul Carol Heinrich Csallner și cons. vor câștiga dreptul de apă de la autoritățile în drept.

Contractul încheiat se va prevedea cu clauzula¹ de aprobare numai în cazul dacă se va dovedi că respectivul Carol Heinrich Csallner și consorții au primit dreptul de apă.

Despre ce se încunoștințează prin pretorele Plasei Rodna Veche și prin el Primăria comunei Sângeorzul Român spre știre și conformare.

Bistrița, 25 noiembrie 1921

Prefect

Hotărârea să se scrie în trei exemplare și să se adreseze:

1. Prim pretorelui Rodna Veche ad. Nr. 336/1921
2. Primăriei comunei Sângeorzul Român

la exp. 1 se aclude² exp. 2³.

Realizarea unor astfel de microhidrocentrale este de actualitate și astăzi. Construirea în România a unui număr de circa 10 000 de astfel de microhidrocentrale ar constitui o realizare din punct de vedere economic, fără a distruge mediul înconjurător.

¹ Clauza.

² Anexează.

³ SJANBN, *fond Prefectura Județului Năsăud – subprefect*, dosar 295/1921, f. 12.

RESTITUIRI

ÎNCĂ CEVA DESPRE BOTANICĂ

- II -

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI*

Tot în numărul 13 al prețuitei foi ce redactați, ați binevoit a vă aduce aminte prin câteva considerații de celebrul nostru botanic Florian Porcius. Grația, domnii! Căci mi-ați oferit plăcuta ocazie de a vorbi nițel de acest erudit botanic român, cunoscut cu mult mai bine de străini decât de noi. O fac aceasta chiar cu riscul de a fi indiscret față de persoana domniei-sale, ce se caracterizează prin o rară modestie; o fac aceasta însă în interesul nostru național în interesul științei române.

Bine faceți, domnii mei, că vă aduceți aminte din când în când și de bărbații ce și-au dedicat viața pentru literatură și pentru știință. Și bine ar face toate foile noastre de publicitate, dacă ar face toate foile noastre de publicitate, dacă ar face aceasta cât mai des, ceea ce face este mijlocul cel mai eficace de a îndemna publicul la îmbrățișarea științelor, de a-l aduce la recunoștința și stima către bărbații meritați în știință cu succes favorabil de care progres este legat rolul națiunii române în concertul națiunilor culte. Astăzi, știința este arma cea mai victorioasă și triumfurile de luptă, viitorul popoarelor, sunt condiționate prin posesiunea acestei arme. Nu forța brută, nu politica înaltă, nu planuri de conchista sunt mijloacele de a asigura existența unui popor; succesul acestora poate să fie mare, însă numai momentan, fără durabilitate. Viitorul de aur însă este înscris numai pe frontispiciul popoarelor ce progresează și se înarmează cu știință și cultură. Bărbații noștri ce conlucră la edificiul științei române, sunt adevărații fondatori ai viitorului nostru, sunt adevărații apostoli ai românismului și, pentru aceea, trebuie să le manifestăm cea mai mare și înaltă stimă și recunoștință la toate ocaziile binevenite. Stima și recunoștința către bărbații binemeritați în științe și arte, este cea mai frumoasă virtute pentru un popor. De la modul în care se manifestă această stimă, se poate cunoaște treapta culturală a unui popor.

Noi, românii, în nicio știință nu suntem așa rău reprezentați ca în științele naturale și, [în] special, în botanică. Motivele din care se aplică atât de puțini la botanică ca și alte științe, sunt multe, dintre care cel cardinal este sărăcia. Ce va face la noi un botanic cu știința sa de ar fi un altar Lineu? Ar sta să piară de foame. De aceea, oricine, mai întâi de toate, se îngrijește de existența lor, apoi ocupând un oficiu public, anevoie se mai rezolvă de a se ocupa și de botanică sau de altă știință. Și dacă, în adevăr, mai aflăm ici-colea câte unul, aceia sunt foarte rari. Este ușor acolo a se crește bărbați speciali în știință unde sunt universități și unde profesorii lor se ocupă întreaga viață numai cu specialitățile lor. Lipsindu-se universitățile, focarul științelor românești, nu ne restă decât să încurajăm și îndemnăm în tot modul pe toți acei bărbați care, pe lângă oficiile lor necesare pentru subzistență, s-au dedicat pentru una sau

* Școala Română, Sibiu, Anul I, 1876, nr. 20, pp. 153-156.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

altă ramură de știință. Este drept, că aceștia sunt rari și între aceste rarități este domnul Porcius

Mulți cunosc pe vicecăpitanul Porcius, dar foarte puțini pe botanicul Porcius și între acești puțini, pluralitatea sunt străini. Domnul Porcius se ocupă de aproape 30 de ani cu botanica și anume cu „Flora Transilvaniei” și, [în] special cu „Flora districtului Năsăud”. În acest timp a făcut cunoștință mai cu toți „Floriștii Transilvaniei” și cu alți botanici de renume european, precum cu Haynald, Czeecz, Janca, Fuss, etc. cu mulți și astăzi stă în conexiune intimă. De aici a urmat recomandarea sa la mai multe reuniuni botanice la care, astăzi, este ca membru și în care calitate a și lucrat pentru menționatele reuniuni, fiind obligat la aceasta moralicește. Chiar în decursul acestui an a terminat domnia-sa un voluminos și prea interesant studiu intitulat „Flora districtului Năsăud”, în care a tratat nu numai districtul din punct de vedere a vegetațiilor, dar și din vederi geologice, orografice, topografice și geografice. Acest studiu lucrat cu multă diligență și erudiție, ce l-a și trimis „reuniunii c. r. zoologice-botanice” din Viena, la care reuniune este membru ordinar, - ar face onoare celui mai celebru botanic european, iar literatura română s-ar putea mândri cu dânsul în fața Europei. Aici sunt amendate toate erorile comise de domnul Baumgarten, Schur, Stur, Fuss, Heuffel și alți botanici ce au studiat această floră și au determinat vegetațiile noastre.

Dacă domnul Porcius s-ar fi aflat demn și s-ar fi ales de către juna societate academică cel puțin de membru corespondent, de care în astă specialitate și așa mare trebuință, sunt convins că acest studiu prea interesant, precum și altele nu s-ar publica germanește și în anale străine, ci în ale societății academice, ceea ce ar fi un mare profit pentru națiune, dar „sapienti sat”¹.

Cum că cele amintite despre reputația domnului Porcius nu sunt exagerate, voi aminti un singur caz mai recent. Un domn colonel W. Tusch Jensen din Copenhaga a conceput nobilul propus de a se edita o Floră europeană cu numirile de specii și varietăți în limbile Europei mai culte. Între aceste limbi voiește autorul a distinge și pe limba românească. În celelalte limbi are ușurătate de a aduna numirile plantelor, căci toate au literaturi întregi de „Flore” (Flora în limbajul botanic este un manual pentru determinarea plantelor); dar la noi a dat de dificultatea că nici la cei dincoace, nici cei dincolo de Carpați „Flora românească” cel puțin după cât știu eu „non datur”². Pentru ce domnul autor din capitala Danemarcei nu s-a adresat la societatea noastră academică și nu a rugat-o pentru mâna de ajutor ca cea mai competentă, ci s-a adresat la domnul Porcius care, după cât sunt informat a și promis a-i trimite toate numirile românești câte le posedă ...

Domnul Porcius și-a câștigat în decursul acestor trei decade pe lângă frumoasa erudiție botanică și o colecție de plante (herbarium) peste 12.000 specii toate determinate, bine uscate și bine ordonate. Afară de aceea a mai donat la tânărul nostru institut gimnazial o frumoasă colecție de mai multe sute de specii. Aici îmi permit a observa că asertul dumneavoastră, domnii redactori, din nr. 13 nu este consonant cu adevărul pentru că domnul Porcius nu și-a donat gimnaziului din loc întreg „ierbarul” și nici cred că l-ar da până este în viață nici zeci de mii de florini.

Este adevărat că domnul Porcius nu a publicat până acum nici un studiu în limba română și nici a lucrat (Înțeleg numai din botanică, - pentru că [și] chiar de prezent lucra la un

¹ Destul de înțelept.

² Nu există nici o.

ÎNCĂ CEVA DESPRE BOTANICĂ - II

prea interesant op¹ istoric „Istoria districtului”, bazată pe acte și documente interesante pentru întreaga istorie a românilor din Transilvania, ce le-a adunat de prin toate arhivele și care puține au ieșit până acum în publicitate). Însă am fi foarte inușți când i-am imputa, pentru că până acum nu a compus vreo botanică sau „Floră românească”, la ceea ce – după mine ar fi cel mai competent, - căci la aceasta nu este dumnealui de vină, ci publicul românesc. Să spunem că domnul Porcius ar fi lucrat o „Floră a Transilvaniei” care la tot cazul ar ieși foarte voluminoasă și care i-ar fi costat o muncă cel puțin de șase ani. Să spunem mai departe că pentru că ediția opului că pentru ediția opului a sacrificat numai 2.000 fl. căci editor la astfel de opuri nu cred să se afle. E bine, cine ar cumpăra la noi acest op? alte opuri de care ar trebui să se intereseze publicul mai tare și încă le rod moliile prin cele lăzi și poduri. Acest asert mi-l vor putea întări mulți literați de ai noștri. Cu atât mai puțin s-ar trece o „Floră a Transilvaniei” la noi, căci la noi foarte puțini se interesează de botanică. Autorul, deci, în un caz ca acesta, pe lângă o muncă mare și diligență încordată și pe lângă sperarea unei sume enorme, ar fi silit să se mulțumească cu plăcerea de a poseda câteva lăzi umplute cu „Flora Transilvaniei”. Eu cred că această plăcere nu se poate recomanda nimănui, cu atât mai puțin domnul Porcius care e și tată de familie...

Dumneavoastră, domnilor redactori, recomandați domnului Porcius lucrarea unei botanici române; cred că dumneavoastră înțelegeți aici o botanică științifică după starea de astăzi a acestei discipline naturale sau o „Floră a Transilvaniei” de care și de una și de alta, literatura noastră simțește mare trebuință. Manualele de școală sau compendii de botanică mai avem lucrate de unii domni profesori de dincolo, așa pentru cursul inferior din școlile medii mai bune sunt ale domnilor Mihăilescu și Nănianu, cea din urmă intercalată cu figuri, iar pentru cursul superior a domnului Dr. Brândză. Însă Botanica științifică și Flora ne lipsesc cu totul. Până aici sunt de acord cu dumneavoastră. Ziceți mai departe a fi convinși că Asociațiunea transilvană se va găsi a-i cumpăra opul respectiv. Să mă iertați, dar eu sub împrejurările actuale nu pot aparține la această convingere.

Dar abstrăgând de la late motive, procedura recomandată de dumneavoastră de a lucra un op cu anii întregi, mai cu zeci de ani, apoi a-i cerși cumpărarea de la cutare sau cutare asociație, o aflu sub demnitatea unui caracter științific la care domnul Porcius nu cred să se învoiască cândva.

Dar nu așa, domnii mei! Mai bine să întoarcem foaia. Oare nu ar fi mai bine ca Asociațiunea transilvană ca atare să ia inițiativa la lucrări științifice și, cu deosebire, la acele ce se raportează strict la patria noastră, adică la Transilvania – la „Floră”, „Faună”, „Geologie” și „Geografia Transilvaniei”. Aceasta ar avea de îndeplinit Asociațiunea transilvană cu atât mai vârtos neavând noi alte reuniuni speciale, precum au sașii și chiar ungurii. În loc să aștepte îmbierea de opuri științifice, mai bine să voteze dânsa premia și astfel să îndemne pe toți bărbații competenți la lucrare de opuri științifice. Prin acest procedeu nu numai s-ar satisface art. 2 al Statutelor Asociațiunii care zice apriat că „Scopul Asociațiunii e înaintarea literaturii române și cultura poporului român în deosebite ramuri prin studiu, elaborare și editare de opuri, prin premii, etc. – dar s-ar stârni mai mult îndemn și interes pentru științele naturale considerate până aici atât de vitrege, s-ar da impuls și animare mai multor bărbați, ca cu fructele lor culese cu multă sudoare de pe câmpul științelor naturale să

¹ Carte, lucrare, scriere.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

înavuțescă literatura noastră atât de sărmană în acest ram de știință. În acest caz bărbații noștri cu erudiție în oarecare specialitate că domnul Porcius nu ar scrie în limbi străine și nu le-ar trimite la reuniuni străine, ci le-ar scrie românește și, prin aceasta, s-ar contribui foarte mult la ridicarea limbii, a literaturii și demnității noastre naționale.

Istoria științelor naturale ne învață că progresul lor toate popoarele culte precum la francezi, englezi, germani, etc., se datorează mai mult reuniunilor științifice. Lucru foarte firesc. La studierea Florei și Faunei transilvane, la studierea straturilor geologice și a formațiunilor munților carpatini se cer spese enorme și timp îndelungat care sacrificii, la noi acești dincoace, nu se pot aștepta de la singuratici și sub împrejurările actuale nici de la stat, cu atât mai puțin că suntem apăsați de multe greutăți și sarcini și cu deosebire de a sărăciei. Însă ceea ce nu pot singuraticii, pot reuniunile, poate în prima linie Asociațiunea transilvană.

Noi românii de dincoace de Carpați ne aflăm în gradul cel mai primitiv cu cunoștințele naturale din patria și moșiile noastre. Acești ce am început a ne ocupa cu aceste științe, cunoaștem mai bine Fauna și Flora Franței, a Germaniei, Elveției, chiar și a Africii și a Americii, decât Fauna și Flora țărilor locuite de români. Cunoaștem mai bine structura geologică din Alpi, Pirinei, Jura și Anzi, decât cea din Carpați. Va să zică cunoaștem mai bine acele locuri din toate vederile studiului natural, pe unde nu am călătorit nicicând, decât acele pe unde viețuim – și umblăm în toate zilele. Le cunoaștem, pentru că despre acele țări se află literaturi întregi, pe când noi nu avem nici barem un studiu geologic românesc despre Carpați, nici barem o Botanică sau Zoologie științifică, să tac de lipsa unei „Flori a Transilvaniei”?

Ca între paranteze însemn aici – ceea ce cred a nu fi superfluu – ca și produsele sau științele naturale din diversele țări se diferențiază ca și națiunile. Și dânsule ca și națiunile au lipsă de dicționarul limbii sale proprii. De exemplu, „Flora” din Franța și Germania nu se poate folosi la noi sau, de se poate, nu la determinarea tuturor plantelor pentru că alta este vegetația Franței, etc. și iar alta a Transilvaniei. Asemenea și cu studiul geologic și geognostic.

În lipsa celor mai necesare cărți științifice zace a doua cauză pentru că la noi nu se familiarizează oamenii cu studiul științelor naturale. Să punem de exemplu că cineva voiește a studia botanica românește și a-și aduna ierbar; cum va putea însă determina plantele aflate în excursiile sale botanice, neavând niciuna Flora românească? Răspunsul: nicicum sau dacă totuși voiește, atunci mai întâi trebuie să studieze bine respectivele limbi străine, apoi să-și procure pe Baugarten, Fuss, Schus, care opuri pe lângă aceea că sunt în limbă străină, dar în multe privințe sunt foarte defectuoase, apoi numirile românești la plante niciunul nu le are¹. Ce folos, îndemnam pe unul și pe altul la studiul botanic și nu putem să-i punem în mână o „Floră românească”, dar în perplexitatea cea mai mare venim cei ce propunem acest studiu în școală când facem cu studenții excursii botanice, ce sunt neînconjurat de lipsă și nu suntem în poziția de a-i introduce, ca să învețe a determina plantele de sine, iarăși din cauză că nu avem nicio Floră românească.

Acestea și alte multe motive sunt, domnii mei! Care ar trebui să dezvolte în noi toți și cu deosebire în Asociațiunea Transilvaniei mai mult interes și mai multă considerare față de

¹ Numirile românești de munți, locuri, citate de floristi Transilvaniei seamănă din lipsa cunoștinței limbii române, mai mult a fi luate din sanscrită. Câteva exemple din „Flora Transilvaniei excursoria” de Fuss, vor fi suficiente. „Dsameni” în loc de Gemeni; Koroni în loc de Corongiș; Riuszadului în loc de Râul Sadului (sadului de lângă Sibiu?); Kurmătura Kinylor în loc de Curmătura Căinilor; Iniutze în loc de Ineut; Gorgelo în loc de Gergeleu; Vurfu Strunionului în loc de Vârful Stânișoarei; Valie Doamnithal în loc de Valea Doamnei (aici valea de două ori); Cziblesz în loc de Țibleș, et...

ÎNCĂ CEVA DESPRE BOTANICĂ - II

științele naturale și față de opuri științifice românești. Dacă persoane private nu se pot rezolva la lucrarea și editarea [unor] astfel de opuri din motive foarte fondate, rămâne această misiune pe cât de nobilă, pe atât de urgent Asociațiunii transilvane. Aceasta ar face bine când în adunarea sa generală din a. c., ce se va ține la Sibiu, să înceapă la votare de premii pentru opuri din științele naturale, în care direcție și așa s-a făcut foarte puțin până acum de către Asociațiunea noastră. Știința este fundamentul culturii, spre care trebuie să tindem cu toții și care este deviza Asociațiunii.

Lipsa cea mare ce o simțim în științele naturale este o „Floră a Transilvaniei” ce ar avea să cuprindă pe lângă studiul morfologic și numirile românești a plantelor. Ar fi bine dar când primul premiu ce s-ar vota să se destineze pentru cea mai bună Floră a Transilvaniei (acest premiu după părerea mea, considerând munca, spesele ce autorii trebuie să le facă în excursii, procurare de ierbare, etc., apoi considerând sacrificiul de timp – ar trebui să fie minim 600). Sau dacă Asociațiunea ar afla cu cale, poate să înceapă numai cu Flora unor ținuturi mai restrânse, precum a unui comitat, district, ceea ce și eu cred a fi mai consult, precum a început și societatea academică cu „Geologia României”.

La astfel de premii ar concurge, atât domnul Porcius, cât și alți care se ocupă cu științele naturale. Mai departe sunt de credința că Asociațiunea ar face foarte bine când ar înființa grupe științifice. Dacă fiecare nu va număra decât 5-6 membri, aceștia în decurs de timp ar putea lucra foarte mult. Dar despre această temă a reveni la altă ocazie.

Închei aceste observații exprimându-mi părerea că îmbrățișarea și facilitarea progresului în toate ramurile științei și, cu deosebire în științele naturale, ar fi sub împrejurările actuale politica cea mai rațională, mai practică și mai salutară pentru noi. Un popor ca și un individ ce se înarmează cu știința își fortifică viitorul.

Năsăud în 3/15 mai 1876.

P.S.

În legătură cu observațiile mele din nr. 17 îmi permit a atrage atenția învățătorilor și special a senatelor și direcțiunilor școlastice care ar dori a procura colecțiuni naturale, ca acestea se pot procura determinate și bine aranjate de la următoarele neguțătoare de obiecte naturale:

1. Josef Erberss Zoologisch – botanische sammlung und Naturalienhandlung, Wien, Neuban, Sigmund – gasse nr. 9.

Observ ca o colecție din toate trei regnele pentru școlile normale se poate procura la d. Erber cu 120 fl. v. a. în care se află 962 specii.

2. Dr. L. Eger's Naturalien-u, Munzen-Compoir, Wien, Stadt, Krugenstrasse, Nr. 8.

3. V. Fric Naturalienhandler in Prag Nr. cons. 736II.

Muzee tehnologice se află la:

1. Dr. L. Eger. Prețul unui muzeu complet cu lădoi (casten) cu tot 65 fl., fără lădoi 40 fl. v. a.

2. V. Fric. Prețul unui muzeu cu lădoi 50 fl. v. a., fără lădoi 39 fl. v. a.

Mai târziu este bine a se cere cataloage care se dau de către menționații distinși domni gratis.

ÎNDRUMĂRI LA PROPUNEREA LIMBII ÎN ȘCOALA POPORALĂ

- II -

IOAN JARDA*

În pregătirea sa pentru enarare întrebe-se învățătorul totdeauna: „Care a fost scopul formal al autorului când a scris această bucată? Avut-a dânsul în vedere simțul religios, simțul moral, estetic, etc. avut-a dară dedarea la activitate, la curățenia, la iubirea părinților, la supunere față de superiori sau altceva?”

Să nu se presupună, în fine, că enararea este o jucărie, e ceva lucru ușor; enararea este un lucru foarte greu, este o măiestrie care pretinde multă pregătire. Cine a sperat s-a putut convinge. Pentru aceea decât să enareze învățătorul o bucată rău, ceea ce ar fi numai pierdere de timp fără nici un folos, mai bine în locul enarării să o citească din carte.

Bucata enarată din partea învățătorului o narează și școlarii. Începutul se face cu cei mai deștepți, apoi urmează cei mai slăbuți.

Văzând învățătorul că cutare copil se împiedică în enarare, nu prea grăbească a-l ajutama, lasă-l să se învețe a se ajuta singur, căci cunoscut este că perplexitatea deșteaptă puterile copilului, îl face inventiv și-i întărește prezența spirituală.

În genere, ferească-se învățătorul a vorbi prea mult căci atunci copilul vorbește prea puțin și rămâne nedeprins în vorbire. De aici urmează, apoi, acea lipsă de expresii ce întimpinăm la școlarii din multe școli.

De cumva școlarii începători până ce îți câștigă oarecare dexteritate în vorbire, nu pot enara liber bucata de citire, atunci învățătorul îi conduce la aceasta prin întrebări acomodată.

Întrebările puse trebuie să fie astfel cât copiii să poată răspunde cu cuvintele ce li s-au spus în enarare. Răspunsurile copilului trebuie să fie clare, în propoziții întregi, să fie exprimate cu un ton natural așa, cât dânsul să se poată vedea că, [el], copilul e domnul ideilor și vorbele sale.

Toată întrebarea să fie îndreptată către toți școlarii, căci învățământul e pentru toți.

Școlarii care sunt în stare a răspunde la întrebare, ridică puțin – nu mai sus decât capul – două degete de la mâna dreaptă, fără ca să scoale de la loc sau să conturbe liniștea prin strigări sau vrăjirea cu mâna în aer. Din ridicarea mâinii se vede câți școlari sunt atenți și câți înțeleg ce se propune.

* Școala Română, Năsăud, Anul IV, 1880, nr. 15, pp. 113-116.

IOAN JARDA

Învățătorul pune întâi întrebarea, apoi numește pe școlarul care are să răspundă. Acesta este un mijloc de a ține atenția încordată.

Ca în toate, așa și aici se cere paciența din partea învățătorului. Pretinde acuratețea, dar pretenția să fie împreună cu o tratare amicală, defectele în vorbire să fie îndreptate cu blândețe, ca așa copilul având încredere să răspundă din plăcere.

După ce bucata s-a enarat astfel, urmează citirea ei din legendar. Acum școlarii, la ordinul învățătorului, își scot legendarele și învățătorul citește bucata de citire. Copilul învață a citi cu deosebire auzind pe învățătorul său citind. Dacă învățătorul citește bine și școlarii săi vor citi bine; citind însă învățătorul rău și școlarii săi își însușesc cititul rău. Orice defecte are învățătorul în citire, acele trec și la școlarii săi. Am cunoscut pe un învățător care, atât în vorbirea liberă, cât și la citire pronunță astfel, cât la finea mai a cărui cuvânt să auzea câte un „î”. multă osteneală a costat pe succesorul său, până a putut dezrădăcina pe acel „î”. În unii a rămas pentru totdeauna.

Învățătorul trebuie să citească cu voce și ton natural, căci prin acesta nu numai da școlarii exemplu viu, cum au să citească și dânșii, ci îi conduce în înțelesul cuprinsului lecturii, care este condiție principală pentru cititul logic.

Bucata citită de către învățător o citesc și câțiva școlari mai buni, apoi urmează explicarea cuprinsului după toate formele, ceea ce e mai principal.

S-ar părea că [și] copilul are o idee clară despre toate acele expresii de care se folosește cu ușurință în practică; însă cercând lucrul mai de-aproape, ne vom convinge despre contrar; de aici putem conchide ce idee poate să aibă copilul despre acele cuvinte care îi sunt mai străine. Eram odată la plimbare cu un coleg al meu. În un loc dăm de o grupă de copii de școală. În enararea sa către școlari unul folosi de câteva ori cuvântul „pescar”. Știam că [și] copilul e cam mărginit, pentru aceea voiam a afla ce oare înțelege dânșul acest cuvânt. Întrebând, ne-am convins [de] copilul nostru sub numele „pescar” își închipuia un om ce are pești de vândut. Despre aceea că cu ce și cum îi prinde, copilul nu știa nimic. Până când copilul, fiind vorba de pescar, nu-și va închipui în spiritul său pe un om cu crâșnicul pe marginea unui râu, de-atâtea și atâtea ori cufundându-l în apă și scoțându-l iarăși sau cu sacul de pești umblând prin apă, etc.; până când, vorbind de faur, nu și-l va închipui cu ciocan, ileu, foi și alte instrumente până când, adică, copilul nu este în stare să abstragă ideea de la realitate; până atunci nu se poate zice că el nu știe ce vorbește. El nu cugetă la vorbele sale. Din copii astfel crescuți se formează oameni fără idei, nededați a cugeta asupra lucrurilor ce le vin înainte. Aceștia sunt, apoi, care în viață de toate se leagă și nimic nu isprăvesc, aceștia sunt care nicicând nu cugetă la cauze, la urmări și pentru nimicuri se încurcă în certuri și procese.

Nededarea la cugetare este, apoi, cauza imoralității și a multor altor rele. Deci, să învățăm pe copiii noștri, mai presus de toate, a cugeta căci „Cine n-a învățat a cugeta în tinerețe, acela nu poate să învețe la bătrânețe”, zice Rousseau. Iacă dară însemnătatea explicării cuprinsului.

La explicare, învățătorul tratează propoziție de propoziție; întreba despre fiecare membru din propoziție și unde, vede că e de lipsă, explică cuvintele ce copiii nu le înțeleg, dezvoltă, clarifică, îndrepta înțelesul propoziției; conduce pe școlari a determina mai de aproape locul, timpul, modul și cauza faptelor ce vin în propoziție, îi conduce a judeca despre motivele și urmările faptelor, despre scop și despre mijloacele pentru ajungerea lui, schimbă

ÎNDRUMĂRI LA PROPUNEREA LIMBII ÎN ȘCOALA POPORALĂ

unele cuvinte cu sinonimele lor, lasă ca în locul pronumelor să se pună numele, întoarce topica propoziției ș. a.

Că pretutindeni în propunere, ferească-se învățătorul și aici de explicări prin definiții, ferească în vorbirea sa de expresii ce copiii nu le înțeleg, considere întotdeauna în vorbire gradul de dezvoltare al copilului. Nu lase nici un cuvânt neexplicat, însă nu probeze a da explicări acolo unde nu trebuie, căci aceasta ar fi o pierdere de timp.

Finind cu tratarea specială, învățătorul conduce pe școlari la recapitularea cuprinsului narațiunii; vorbește pe scurt despre persoanele ce vin înainte, despre însușirile lor, despre fapte și scopul lor și, în fine, deduce morala din bucată citită.

Acum urmează citirea bucății până la dexteritate. Învățătorul nu trece la altă bucată până când școlarii citesc cum se cuvine pe cea tratată. Mai bine să citească o bucată de zece ori decât zece bucăți numai o dată, e deviza tuturor bărbaiților de școală.

Unii pedagogi susțin ca înainte de ce învățătorul ar enara bucată de tratare, să o dea școlarii spre citire mută sau tăcută în școală. Deși nu se poate zice că citirea mută ar fi doar un mijloc esențial pentru progresul în citire, totuși considerând că învățătorii școlilor populare au a se ocupa cu mai multe despărțăminte, această împrejurare poate servi și că ocupația pentru școlarii unui despărțământ, până ce învățătorul își regulează afacerile cu alt despărțământ, cu deosebire la bucățile de înțeles mai ușor și după ce școlarii sunt cam dedați a scruta și dânsii înșiși după cuprins. Ochiul învățătorului și în timpul acesta trebuie să vegheze asupra școlarului.

Defigă¹ pentru citirea mută un timp anumit și pretindă apoi ca încât cugeta, că e posibil, școlarul să-și dea seama de cele ce a citit.

Atât despre narațiune.

Procedura la tratarea descrierii diferă de ceea a narațiunii într-atâta numai ca învățătorul, înainte de a citi bucată ce voiește a trata, în loc de a enara liber, face pe școlari cunoscuți cu obiectul de tratare, prezentându-l în natură sau tip. Având învățătorul obiectul sau tipul obiectului, îl arată școlarii îi conduce a vorbi despre forma și părțile lui, despre modul de viețuire, despre folosul sau dauna ce aduce omenirii și altele.

Ce privește descrierile geografice, învățătorul face explicările de lipsă pe baza unei mape sau a unui desen făcut de dânsul pe tablă, încât pentru fenomenele naturale învățătorul produce înaintea școlarii săi experimentele respective.

Așa învățătorul conduce pe școlari ca, mai întâi, privind să cunoască bine obiectul ce se tratează și numai după aceea pășește mai departe, citind mai întâi însuși bucată respectivă, lăsând a se citi prin câțiva școlari mai buni și explicând, ceea ce cugetă că cere explicare; apoi urmează citirea bucății până la dexteritate.

Acum câteva cuvinte despre poezii.

Unele dintre bucățile de citire sunt compuse în poezie. Precum am zis mai sus, poezia reprezintă sau o narațiune sau o descriere; pentru aceea și tratarea diferă după aceste forme deosebite. Poezia, ce reprezintă o narațiune, se va trata ca narațiunea, ceea ce reprezintă o descriere, se va trata ca descrierea. O deosebită aplicare au școlarii la citirea poeziilor de a intona rima din capătul rândului; pentru aceea trebuie ca învățătorul încă din început să se năzuiască a preveni această aplicare. Citirea sa exemplară poate conduce pe școlari la pronunțarea adevărată. Poeziile tratate se învață [pe] de rost, se recită fără afectare și având melodia sunt de a se cânta.

¹ A determina, fixa, hotărî, preciza, stabili, statornici.

IOAN JARDA

Proverbele. Un fel de material interesant mai aflăm în cărțile de citire. Sunt, adică, proverbele sau după cum cu drept cuvenit se numesc de unii scriitori „filosofia poporului”. Proverbele conțin în formă de sentință mulțime de adevăruri ce întimpinăm în viață; ele sunt fluxul experiențelor omenesti. Ele însoțesc pe om pe cărarea vieții, delectându-l în ore de bucurie, consolându-l în ore de întristare, dându-i sfat în ore dubii. Poporul român a avut în respectul acesta. Proverbele sale atât după numire, cât și după însemnătatea lor, sunt o adevărată comoară națională. Școala populară, care este pentru popor, nu poate să neconsidere acest tezaur național.

Proverbele aflătoare în legendar sunt dară a se trata după valoarea lor. Această tratare se poate face în două moduri și adică:

1. Prin o circumscriere simplă. Să privim un exemplu. Mincinosul n-are crezământ. Un om care spune neadevăr în mai multe rânduri se numește mincinos, nu-l mai crede nici atunci când spune adevărul; de aici urmează proverbul: „Mincinosul n-are crezământ”.

(Va urma)

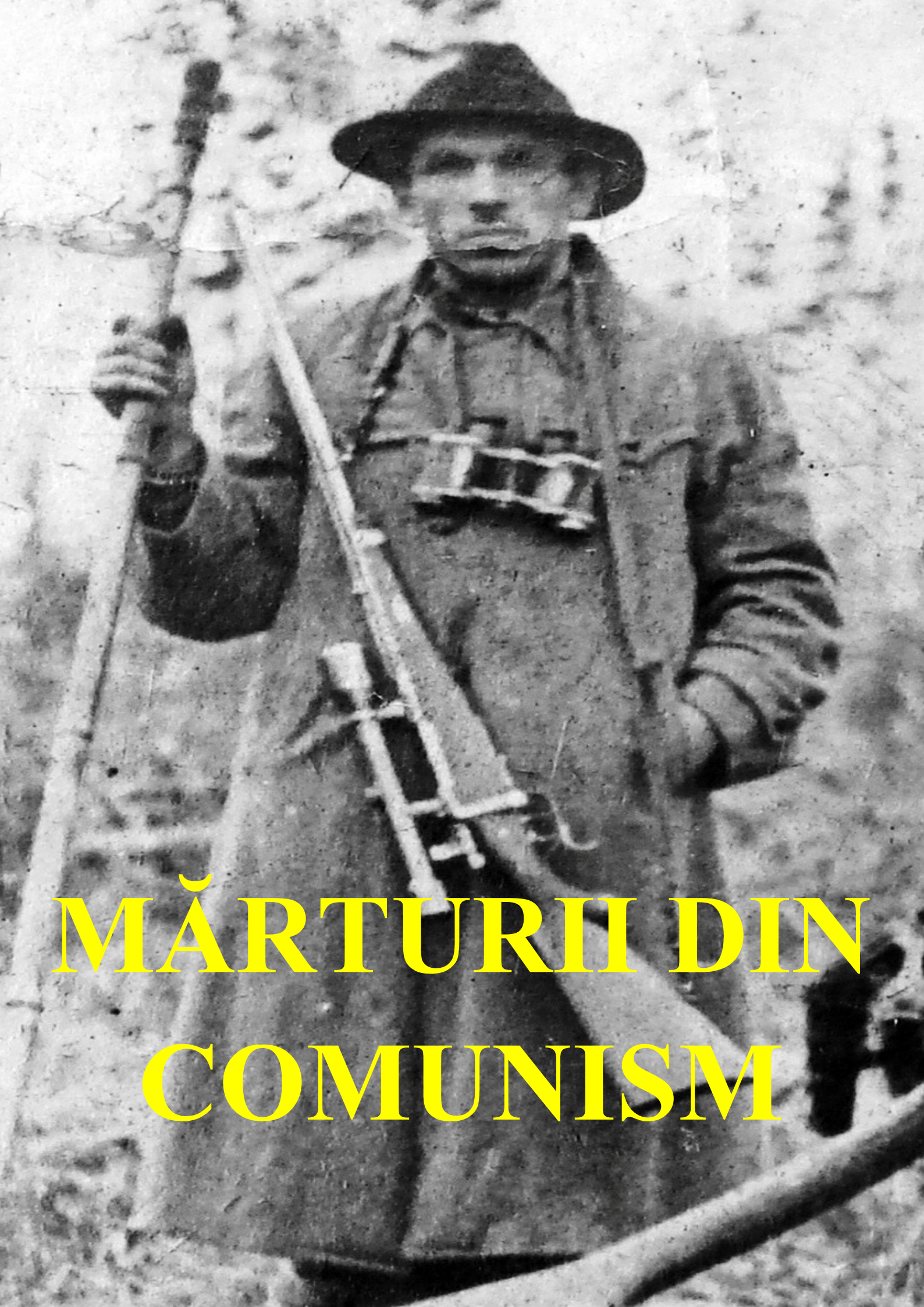

Pr. VASILE RUS
COORDONATOR

MARTIRII
DIN
DEALUL CRUCII

MĂRTURII DIN COMUNISM

RECENZIE – ALEXANDRU DĂRĂBAN

PREOT VASILE RUS. *Gheorghe Pașca – Viața și jertfa*, Editura Născut Liber, Bistrița, 2016

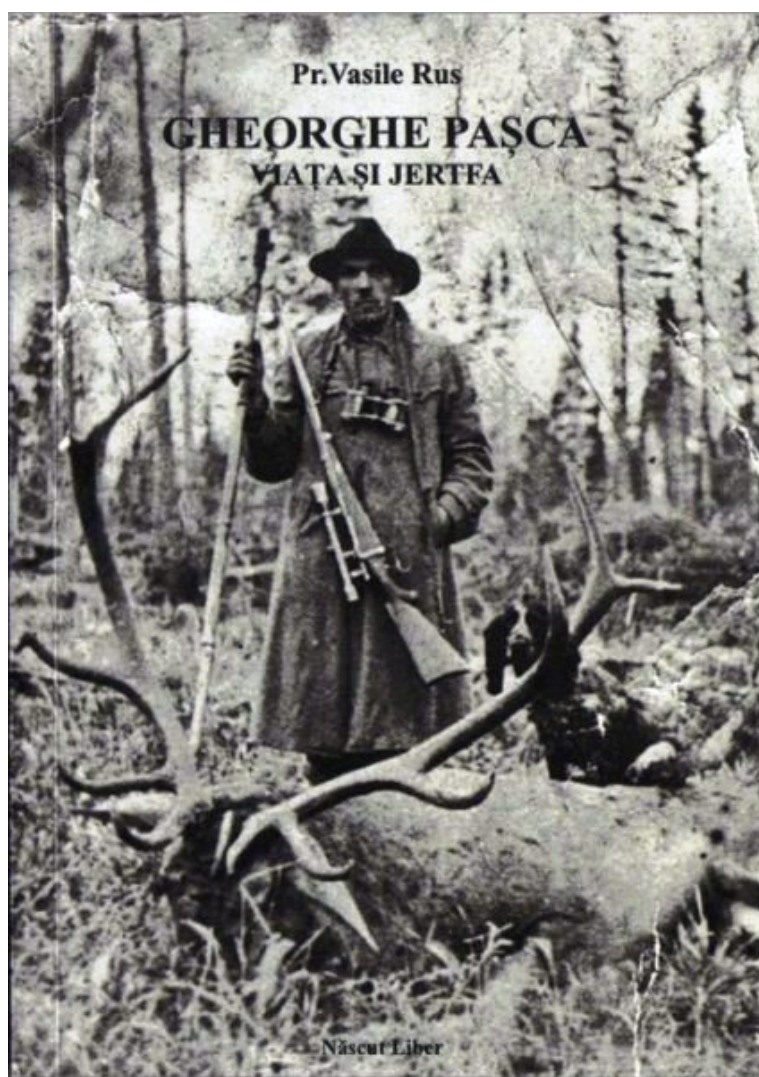
Cei ce au supraviețuit marasmului comunist, trăind în temnițe sau în afara lor, consideră ca o adâncă datorie de conștiință, izvorâtă din dragoste frățească față de toți cei – cunoscuți sau necunoscuți – care au dat ofrandă țării însăși viața lor, drept temelie de mântuire acestui neam, reconstituirea faptelor și a numelor celor răpuși de satanica forță comunistă.

Trupurile ucise au fost aruncate în pământ, știindu-se, dar mai ales neștiindu-se locurile, iar multora din cei rămași carnea le-a fost scrijelită de schingiuri, sufletul uscat de spaime, iar mintea golită de credință și dreaptă judecată.

Unde s-au comis crimele, cine le-a săvârșit, de ce le-a înfăptuit aflăm sporadic frânturi de date, deoarece se încearcă a se arunca lințoliul uitării peste trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, cu abilitate și cu rea credință, de către autorii și co-autorii morali și de către călăii plătiți întru săvârșirea lor.

Nu putem uita că uciderea treptată, fărâma cu fărâma, a ceea ce constituie apoteoza creației, conștiința, s-a înfăptuit o dată cu fiecare om răpit din casa lui în miez de noapte, cu fiecare om asasinat la margine de drum, în Bucovina, în Vrancea, în Dobrogea, în Bărăgan, în Oltenia, în Banat, în Apuseni, în Maramureș sau Țara Năsăudului, cu fiecare ființă ucisă prin întemnițare sau silnicia muncii.

Schingiurile din lăcașurile morții, numite securități, treceau prin ziduri, ajungeau prin vorbe șoptite în sufletele răvășite de spaime. Lucrarea răului se desăvârșea clipă de clipă,

RECENZIE – ALEXANDRU DĂRĂBAN

înghețând în oameni prietenia, mila, dragostea, încrederea, ucigând însuși sufletul, ajungându-se la această supremă realizare socialistă, Dresarea Omului.

Pentru ca toți oamenii să știe cele petrecute sub comunism, pentru a-i cunoaște oribilele sale fațete, părintele Vasile Rus a considerat că este imperios necesar a aduce în fața minții și sufletului omului, nu injuria, nu sudalma, nu blestemul, ci adevărul despre „luptătorul anticomunist Gheorghe Pașca care și-a jertfit viața în lupta contra regimului inuman comunisto-bolșevic”. „Am descris în această carte pe baza mărturiilor scrise în dosarul de grup al lui Gheorghe Pașca pe care le-am obținut din arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), dar și pe baza documentării orale pe care am făcut-o în vara anului 2016 în județele Maramureș și Bistrița-Năsăud” mărturisește părintele Vasile Rus. De altfel, părintele Vasile Rus nu se află la primul demers în a trata această tematică a luptei anticomuniste din Țara Năsăudului. În anul 2003, sub coordonarea sa, a mai publicat cartea *Martirii din Dealul Crucii* închinată amintirii jertfei bunicului său, Toader Dumitru, ucis de Securitate la 24 iunie 1949 în Dealul Crucii, alături de Bodiu Leonida și Burdeț Ioan.

Cartea este structurată pe 11 capitole, cu prefață semnată de autor și încheindu-se cu bibliografia obișnuită în astfel de demersuri. Mulți s-ar aștepta să fie o carte voluminoasă, fiind vorba de 11 capitole, dar este concentrată într-un număr de 87 pagini. Pleacă de la originile și familia eroului Gheorghe Pașca, continuându-se celelalte capitole cu anii de prigoană 1948-1956 până la sfârșitul tragic al acestuia. Scoate în evidență demersul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) din anul 2014 privind căutarea, identificarea și deshumarea osemintelor ce aparțin eroului, prin investigații arheologice în cimitirul din Năsăud.

Părintele se înscrie printre prea puținii slujitori ai altarelor care au această preocupare de a scoate la iveală jertfelnicia celor ce au avut curajul și tăria să lupte împotriva comuniștilor. După cum am mai amintit, părintele însuși este urmașul unuia care a trecut și a pătimit în temnițe, a trăit suferințele, sfârșind tragic pe Dealul Crucii. Prin apariția acestei cărți, nu face decât o mărturisire a celor ce s-au jertfit pentru Hristos.

Îndemn, pe toți cei care vor citi rândurile acestei cărți, să continue la rândul lor această formă de mărturisire a trăitorilor creștini din timpul comunismului. Recunoscând jertfa și biruința lor, ne vom ajuta pe noi înșine să mergem mai departe pe calea mântuirii spre Înviere.

IDENTITATE

CULTURĂ

Construcție identitare

O analiză a identității naționale și culturale în *România literară* din 1989 și 1990

ANAMARIA MIHĂILĂ

ARGUMENT

Problema identității a devenit tot mai stringentă odată cu ieșirea de sub dictatura comunistă, când libertatea de a gândi și de a proiecta o construcție de sine echivala cu dorința unei reconfirmări. Ea s-a impus ca o temă a discuțiilor literare în contextul în care orice întrebare legată de identitate impunea o delimitare între perioada de dinainte de 1989 și perioada imediat următoare. Vorbim, până la urmă, de două identități. Nevoia de a certifica o existență anterior subminată ideologic se suprapune, fără îndoială, unei nevoi puternice de a redefini identitatea personală prin relație cu cea națională. Mutațiile produse în viziunea asupra identității, colective sau individuale, sunt observate cel mai bine în revistele literare, care își revizuiesc programul și chiar structura în trecerea de la 1989 la 1990.

Lucrarea de față își propune, așadar, să ilustreze modificările ce intervin în construirea identității naționale și culturale imediat după schimbările de regim politic. În acest sens, vom urmări modul în care ele se subordonează ideologiei oficiale și funcționează, de fapt, ca justificări ale unei politici mascate de îndochinare în aparițiile din 1989 ale revistei *România literară*, pentru a face apoi trecerea înspre o viziune la antipod, puternic marcată de evenimentele sociale în care problema identității se intensifică. Renunțarea la totalitarism nu coincide, după cum vom vedea în rândurile următoare, unei mutații puternice în ceea ce privește subiectele analizate în revistă, ci își propune o reluare a lor cu o privire nouă, afectată, de bună seamă, de Revoluția din decembrie 1989.

Totuși, dacă primele două capitole vor încerca să prezinte felul în care definițiile identitare sunt revizuite chiar din ultimul număr al revistei din 1989 și se situează în contradicție cu întreaga construcție a perioadei anterioare, cel de-al treilea capitol va reface un parcurs identitar al unei lumi aparent inexistente în perioada comunistă, și anume cel al exilului. Or, identitatea plurală e renegată aici. Scriitura exilului descoperă posibilitățile individuale de a redefini identitatea tocmai pentru că trăirea în colectivitate a fost obturată. În dialog, vom ilustra modificările de structură ale revistei, dispariția unor rubrici ale primelor pagini din 1989 și substituirea lor, în numerele din 1990, cu fragmente ale literaturii de sertar sau a altor forme de expresie anterior cenzurate.

1. Definiri autohtoniste. Configurări ale identității naționale

Cum regimul comunist își construiește programul politic în jurul conceptului de naționalism, discursul identitar servește drept instrument de propagandă. În acest sens, sărbătoarea zilei naționale și cea a unirii principatelor sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza devin, în numerele omagiale ale revistei, prilejuri ale exaltării românismului într-o retorică inflamată, deseori patetică și fundamentată pe cuvinte lipsite de conținut justificator: „conștiința milenară a identității de neam a românilor, care se manifestă cu tot mai multă

ANAMARIA MIHĂILĂ

putere, a fost principalul sprijin al unioniștilor... După 130 de ani de istorie, în vremea noastră, a marilor înfăptuiri, când România socialistă cunoaște transformări de amploare, de neconceput fără de o deplină unitate, când prezentul constituie nu numai o premisă, ci și o certitudine pentru viitoarele noastre împliniri, cinstirea trecutului e și un prilej de evaluare a ceea ce înfăptuim. Iar această epocă a realizărilor poporului pentru popor, ne mândrim cu excepționale izbânzi în știință, în cultură, în artă. Și are valoare de simbol faptul că aniversăm Unirea în ianuarie, când omagiem pe ctitorul României de azi, tovarășul Nicolae Ceaușescu, bărbatul de al cărui nume sunt legate marile noastre izbânzi”¹.

De bună seamă, prezentul ca prelungire a trecutului glorios răstoarnă implicațiile romantice. Dacă anterior, trecutul compensa o dimensiune prezentă deficitară, în perioada socialistă dialectica se schimbă. Lumea comunistă devine, iremediabil, cea mai bună dintre lumile posibile, revendicându-se de la o istorie pe măsura prezentului. Invocarea evenimentului în deschiderea revistei e pretextul unui discurs autotelic, autosuficient, care nu face decât să reconstruiască lumea socialistă prin asocieri ilicite cu elementul de autoritate: unirea. Printr-un silogism defect, societatea răspunde nevoilor individuale. În logică socialistă, discursul identitar e întotdeauna unul plural, uniformizant, în relație osmotică cu sentimentul idolatrizat al dragostei de țară: „Din dragostea pentru țară s-a născut dragostea pentru roata olarului și pentru războiul de țesut... Din dragostea pentru țară s-a născut dragostea pentru unire și pentru independență... De această mare dragoste de țară, fără vârstă și fără compromisuri, a poporului român sunt legate durabil și demn toate împlinirile din cei 45 de ani de după marele 23 august 1944 al demnității noastre... De la înălțimea acestor adevăruri, privind înapoi, la marile exemple de dragoste de țară și privind înainte la tot ce mai avem de împlinit, patriotismul ni se înfățișează ca unul dintre cele mai profunde sentimentele ale unui întreg popor. El este chiar coloana vertebrală a existenței poporului român, întemeiat în conștiința activă a națiunii noastre ca un reper al continuității perene, asemenea celui alt mare semn de recunoaștere a geografiei noastre fizice și spirituale: Carpații”².

„Ființa etnică”³ substituie individualitatea, într-un proces continuu de depersonalizare. A fi român înseamnă, în acest context, a renunța la gândirea proprie și la cerințele imediatului pentru o raliere la viziunea socialistă, în care binele „omului nou” coincide binelui universal: „Unitatea de faptă conduce la unitatea de idealuri. Generația tânără a României acționează ca un singur om, înfăptuind clipă de clipă sarcinile ce-i stau în față, convinsă fiind că aceasta este calea spre împlinirea celor mai îndrăznețe speranțe”⁴.

Pentru a spori iluzia liberalismului, identitatea națională e integrată în universalitate, e pusă în relație cu lumea din afară, în absența aparentă a oricăror granițe sau limitări. Evident că această falsă deschidere servește construcției mitului României ca nucleu civilizator, ca modelator cultural, orientat mesianic de către dictatorul apărător al românismului: „Vocația de constructor al românilor despre care tot mai mult, cu deplină îndreptățire și admirație, se vorbește pretutindeni, și-a aflat în inspiratul președinte al României cel mai ilustru și fidel exponent... Dorința de libertate, de independență și de viață demnă în rândul națiunilor demne ale lumii s-a împlinit. Numele României și al Președintelui ei sunt rostite cu prețuire și admirație pe întreaga planetă... Suntem ceea ce am dorit să fim, suntem ceea ce am luptat să

¹ Redacția „România literară”, 24 Ianuarie, în „România literară”, anul XXII, nr. 3, 23 ianuarie 1989, p. 1.

² Teofil Bălaj, *Jubirea de țară*, în „România literară”, anul XXII, nr. 12, 23 martie 1989, p. 3.

³ Ion Bălu, *Moștenirea literară*, în „România literară”, anul XXII, nr. 13, 30 martie 1989, p. 5.

⁴ Dan Mucenic, *Generațiile și asumarea istoriei*, în „România literară”, anul XXII, nr. 25, 22 iunie 1989, p. 13.

Constructe identitare. O analiză a identității naționale și culturale în România literară din 1989 și 1990

fim... mai presus de cuvinte, că Președintele, poporul și țara sunt una”¹. Încercarea forțată de integrare în dezbaterile identitare ale epocii, mizează pe specificitatea unui patriotism organic: „un patriotism al faptelor concrete, care țintește spre continua înflorire a țării, spre întărirea demnității naționale, spre ridicarea nivelului material și spiritual al întregului popor. Nu poate exista iubire de patrie dezlipită de popor. Patriotismul cuprinde, nedespărțit, dragostea de popor, avântul de a lupta pentru libertate și binele lui”².

Discursul identitar al anului 1989 merge, cu totul, în această direcție în care cuvântul își implică semnificația, în care tautologia și selecția retorică restrânsă la câteva clișee funcționează ca legitimare. Totuși, odată cu Revoluția din decembrie, rostirea recapătă sens, iar problematica identității dobândește gravitate. Bunăoară, a fi român coincidea cu a simți aiudoma neamului, a te complăce pretențiilor unei patrii vagi, nedefinite, a împărtăși iubirea față de popor. De data aceasta, românismul, în definiția Anei Blandiana, răspunde (sau nu) stigmatului vinei, a unei culpe care persistă după căderea regimului dictatorial și care devine semn al unei identități compromise fie asumate lucid, fie respinse cu lașitate: „Cei mai cinstiți au suferit și s-au culpabilizat – oricât de lipsiți de putere au fost – pentru această generală degradare și pentru câtimile lor de pasivitate – mai mici sau mai mari ce au făcut-o posibilă. Sunt aceiași oameni care, acum, au decența de a nu-și mărturisi suferințele trecute, pentru că le simt derizorii în fața jertfei celor ce ne lasă – cu un suprem altruism – să pășim spre viitor... Ceilalți, dimpotrivă, nu se simt nici datori, nici vinovați... Ei nu se simt vinovați pentru nimic, ei nu se simt datori nimănui, dimpotrivă, ei acuză cu aplomb și țipă că li se datorează totul”³.

De asemenea, examenul de conștiință necesar recuperării unei identități, în primul rând, și a unei identități naționale, abia în al doilea rând, e pretins și de Octavian Paler. Trăirea în minciună, distorsionarea normalității și pierderea oricăror repere de stabilitate duc la o stare de confuzie generalizată din care se poate ieși doar prin onestitate: „Se știe, dictatura a ruinat țara... A încercat să ne transforme într-un popor de nomazi, să ne facă să devenim apatrizi în propria noastră țară. A transformat o sinistă anormalitate în normalitate... Ni se vorbea de progres, în timp ce noi ajunsesem să deținem primul loc în Europa la frig, întuneric și frică. Ni se dădeau predici despre «omul nou», în timp ce noi ne degradam tot mai mult. Aerul devenea tot mai irespirabil în timp ce marșurile triumfale ne anunțau că inimile noastre sunt pline de recunoștință. În fiecare zi eram convinși că am ajuns la limita răului, pentru a constata a doua zi că răul putea fi și mai adânc... Trebuie să reînvățăm să vorbim normal, să ne comportăm normal și să judecăm normal. După atâta minciună, numai adevărul întreg ne mai poate ajuta. Fără el, dictatura va dura moral, și după moartea monștrilor, pentru că efectele și cauzele care i-au permis existența vor dura ascunde în noi... Și sunt multe”⁴.

Identitatea românească de după 1990 se dezice de multe dintre constructele artificiale cu care era asociată de către regimul comunist. Ortodoxismul exacerbat de până acum e absent în momentul revoluționar. Astfel, Alexandru Paleologu în articolul *Slujitorii lui Antichrist*⁵ discută despre implicarea politică a patriarhului, a celui care se presupune a fi

¹ Idem, *Președintele și țara*, în „România literară”, anul XXII, nr. 13, 30 martie 1989, p. 13.

² Ion Dodu Bălan, *Patriotismul și literatura patriotică*, în „România literară”, anul XXII, nr. 39, 21 septembrie 1989, p. 13.

³ Ana Blandiana, *Două categorii*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 1, 6 ianuarie 1990, p. 10.

⁴ Octavian Paler, *Nevoia de purificare*, în „România literară”, anul XXII, nr. 52, 28 decembrie 1989, p. 3.

⁵ Vezi Alexandru Paleologu, *Slujitorii lui Antichrist*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 1, 6 ianuarie 1990, p. 6.

ANAMARIA MIHĂILĂ

păstrătorul credinței și apărătorul dreptății divine, iar Ion Lazu denunță, în egală măsură, falsitatea bisericii care se protejează de orice fel de conflict¹. De asemenea, unitatea clamată de orânduirea dinainte își arată falsitatea în perioadele de criză, iar naționalismul respins după o manifestare îndelungată se desprinde de data aceasta, de identitate, ea fiind definită printr-o opoziție verbalizată, constant actualizată și asumată pe deplin: „Nu la moarte trebuie să ne condamnăm dictatorii... ci la singura eficiență, cumplită pedeapsă a anticilor: *damnatio memoriae* sau, categoric, *damnatio nominis*. Și nu numai numele lor, ci întregul arsenal de cuvinte care a infestat lent, dar sigur, expresia individuală, conștiința de sine cu morbul uniformității, cu vanitatea falselor opinii. Un lung monolog birocrat, valeitard ar trebui redus la tăcere, condamnat la uitare. Dar recâștigarea demnității limbii române nu e mai puțin un act de curaj din partea acelor pentru care în primul rând demnitatea propriei conștiințe se cere redobândită. Astfel încât, măcar de acum înainte, să putem vorbi fiecare în numele său, în numele unei revolte spirituale asumate personal, fără pretenția de a da glas miilor de tineri care, însă, au denunțat minciuna, impostura, au învățat a muri și în numele nostru”².

Discursul anterior plural își dorește singularizarea, conștientizându-se că vorbirea în numele națiunii e similară îndochinării anterioare. Totuși, Valeriu Cristea notează că „a spune ce gândești nu e astăzi cu mult mai ușor decât ieri... După ce am fost forțați decenii în șir la unanimitate, iată că acum, liberi fiind, nu ne putem împotrivi parcă inerției de a gândi la fel, în bloc, ca unul singur”³. Identitatea e refăcută, așadar, odată cu descoperirea unui alt element de stabilitate, necompromis, autentic, de la care să se reclame. Revoluția devine, de bună seamă, reperul în reconstrucția identității naționale. „Dimensiunea blând-resemnată a spiritului românesc”⁴, alături de „dimensiunea energetist-luptătoare”⁵ pot restabili demnitatea unui portret național, până recent, contrafăcut.

Starea de confuzie permanentă instaurată după revenirea la democrație duce, după cum am observat în rândurile de mai sus, la două atitudini opuse legate de identitate: cea optimistă, a redefinirii românismului plecând de la constantele ilustrate de Zornea, sau cea care problematizează în jurul identității, punând-o mereu sub semnul întrebării: „suntem oare un popor obișnuit cu compromisul? S-ar părea că da. Onoarea nu este încă pentru noi o valoare fundamentală. Ca pentru spanioli, de exemplu. Suntem, pe de altă parte, un popor cu o slabă putere de agregare; agregarea se produce, de regulă, la nivelul familiei. Doar împrejurări excepționale ne pot extrage din această stare de mini-agregare... Suntem, în plus, un popor care, deși dotat cu o mare mobilitate intelectuală, are o prea scurtă (și, vai, atât de brutal mutilată după război!) tradiție culturală. Iar obsesia marginalizării, mai mult, teama anihilării culturii noastre a determinat intelectualitatea noastră să acorde preponderență valorilor profesionale față de cele etice”⁶.

De altminteri, integrarea României în Europa și delimitarea unei identități, a specificității în context larg, răstoarnă perspectiva glorifiantă a anilor '80. România nu mai e centrul economic și cultural proiectat de regimul comunist, ci se situează la marginea lumii occidentale, în proximitatea vechii dictaturi: „Unde se situează România din acest punct de

¹ Vezi Ion Lazu, „Unde ne sunt scriitorii?”, în *România literară*, anul XXIII, nr. 51/52, 20 decembrie 1990, p. 2.

² Ramona Fotiade, „Tirania limbii de lemn”, în *România literară*, anul XXIII, nr. 6, 8 februarie 1990, p. 7.

³ Valeriu Cristea, „A spune ce gândesc”, în *România literară*, anul XXIII, nr. 17, 3 mai 1990, p. 6.

⁴ Z. Ornea, „Formula sufletească a românului”, în *România literară*, anul XXIII, nr. 18, 10 mai 1990, p. 9.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Mircea Iosifescu, „Etapetele istoriei nu pot fi arse”, în *România literară*, anul XXIII, nr. 31, 2 august 1990, p. 3.

Constructe identitare. O analiză a identității naționale și culturale în România literară din 1989 și 1990

vedere? Este limpede că violența revoluționară din decembrie 1989, debilitatea opoziției și obstinația unei clase politice inepte a făcut imposibilă formula spaniolă. Comunismul românesc a fost probabil cel mai agresiv și mai duplicitar dintre cele știute în Răsăritul și Centrul Europei. El a manipulat cu intensă perfidie simbolurile renașterii naționale, a anihilat orice formă de rezistență și și-a anesteziat adversarii cu un talent egalat doar de incomensurabilul său cinism... Pentru români, comunismul este numele dezumanizării lor... *Sindromul București* este legat tocmai de atașamentul puterii post-staliniste față de acele fantasmе care au legitimat dictatura anterioară. Ele se prelungesc în prezent, se insinuează deopotrivă în discursul oficial și în ecourile acestuia la nivelul conștiinței comune... aceleași gesticulații grandilocvente, aceeași aroganță anti-occidentală, ale cărei resurse subconștiente vor trebui căutate deopotrivă într-un ortodoxism primar și într-un bolșevism nu mai puțin vituperat”¹.

Treptat, revenirea la normalitate pare să coincidă cu o îndepărtare de evenimentul tragic, cu o neutralizare a vinei invocate de Ana Blandiana, cu uitarea crimelor pe care se construiește acum noul mit identitar: „ceea ce e sucit și absurd apare admis ca normal, și orice discuție pe bază de argumente evitată. Din acest complex de victimă, clădit pe date care nu sunt reale și întreținut de agitatori de meserie, se ajunge la ocultarea adevărului (ocolindu-se orice dezvăluiri cu privire la vina autohtonă) și se pregătește metodic un climat neeuropean în acest colț al continentului, prin declanșarea urii și a violenței rudimentare”². Complexul de victimă, denunțat altădată și de Alexandru George, vorbește, de fapt, despre imposibilitatea de ieșire din starea de prizonierat mental, ideologic, despre reflexele postcomuniste pregnante, cu atât mai evidente cu cât sunt renegate continuu, despre o identitate compromisă care poartă stigmatul dezumanizării și al perifericului.

Atmosfera caragialescă, starea de bâlci și de confuzie permanentă, însoțită de frica față de trecut și de incertitudinile legate de viitor caracterizează climatul începutului epocii democratice din România. Fără îndoială, identitatea națională denunță caracterul spectacular, retorica inflamată, autosugestia impusă în timpul regimului dictatorial și răstoarnă perspectiva situată acum la polul opus: mizerabilism, vinovăție, recuperarea demnității prin sânge, prin sacrificiu, și prin neputință: „Suntem o mică parte a unui organism creat de noi, deci putem să reflectăm, în mic, problemele statului căruia îi aparținem... Comunismul, la noi, a sădit adânc neputința. Ne-a sărăcit, ne-a luat orizontul moral și cultural, ne-a destructurat. Acum, iată, a facilitat scindarea noastră. Și, în numele faptului că omului îi este proprie construcția de sine, să-i fie dată măcar acelei părți a poporului care a trăit în întuneric și a suferit atât de mult încât nici nu a realizat aceasta, să înțeleagă, să aleagă treptat, cu grijă și numai după aceea să propună. În nici un caz să amenințe”³. Identitatea națională refuză definițiile din oficiu și ideologia triumfalistă de dinainte și încearcă să se reconstruiască autentic, încet și conștient, plecând de la o asumare a vinei și a tragismului care a făcut-o posibilă: „Va merita să trăim în anii ce vin”⁴.

¹ Vladimir Tismăneanu, *Sindromul București*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 32, 9 august 1990, p. 3.

² S. Damian, *Cercurile*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 42, 18 octombrie 1990, pp. 7-8.

³ Angela Marinescu, *Dincolo de comunism*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 11, 15 martie 1990, p. 3.

⁴ Petru Dumitriu, *Viitorul României*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 48, 29 noiembrie 1990, p. 3.

ANAMARIA MIHĂILĂ

2. Deformări și restabiliri identitare. Despre identitatea culturală

Dacă în perioada comunistă identitatea națională a devenit parte a unui proiect de manipulare, identitatea culturală servește și ea politicii de îndoctrinare susținută de Partidul Comunist Român. Mai mult ca oricând, sfârșitul „Epocii de Aur” vrea să marcheze apogeul unei evoluții culturale constante, situate pe poziții de egalitate cu vechile culturi europene. Bunăoară, Mircea Martin pune această tendință obsedantă de legitimare a culturii românești pe seama unor complexe de inferioritate în fața unor culturi majore¹. Crearea tradiției culturale, desprinderea de „handicapul” descris de critic, se transformă într-un obiectiv atins prin discursul extaziat, prin minciună și prin falsificare. În articolele din „România literară” semnate de partizanii regimului, cultura română are autoritate istorică, deci denunță „discontinuitatea”², și militează pentru impunerea sa ca model: „Sub semnul umanismului revoluționar, cultura românească este caracterizată de un neîntrerupt proces evolutiv, de concordanță între istoric, social, etic și estetic, de voința creatorului de valori spirituale de a transmite o concepție asupra existenței încorporată substanței artistice, insuflând materiei artei o vibrație profundă și un patos lucid, generate de confruntarea ideilor, reflectând neîncetata mișcare dialectică în care se schimbă liniile istoriei și ale omului”³.

Acest proces de devenire a unei culturi, după Anton Dumitriu, heraclitice⁴, își descoperă finalitatea în formarea și educarea „omului nou”. Într-un proces didactic răsturnat, literatura, arta, cultura, în genere, se definesc ca instrumente ale aparatului politic. Departate de principiul autonomiei esteticului, literatura națională e angajată într-un proces al definirii identitare prin cultură. Scriitorii trebuie să se supună unor directive date de partid pentru a se sustrage cenzurii, astfel că rolul lor nu mai e cel de a da glas realității, ci acela de a prezenta o realitate distorsionată; el are datoria de a se implica în viața socială pentru a fi alături de poporul muncitor care, în logică socialistă, îl întreține: „Scriitorul și partea lui de lume: cât cuprinde, cât înțelege, cât face parte din tot ce apără și ajută și încurajează. Partea lui de lume, partea lui de luptă – și cât să poată spune: nu degeaba am mâncat pâinea de scriitor al României. Cât să poată spune: exist în tot ce văd – sunt cuprins în totul! Partea mea de lume – partea mea de luptă, Patria mea”⁵.

Căutarea legitimității și definirea identității culturale pornește, de data aceasta, de la aspectele considerate de comuniști specifice. De pildă, literatura revine la o tematică rurală ori recurge la figura muncitorului, a țăranului exploatat și salvat de orânduirea comunistă: „Prin valoarea lor artistică intrinsecă, prin viziunile noi, moderne, asupra satului românesc, prin tipologiile memorabile pe care le propun, romanele contemporane inspirate din lumea satului de ieri și de azi demonstrează cu prisosință viabilitatea literaturii românești cu tematică rurală, faptul că în universul rural se găsesc *in nuce* toate tipurile fundamentale ale literaturii universale: gelosul Othello, iritantul Iago, lipsitul de voință Hamlet, zgârcitul Harpagon sau Gobsek, îndrăgostiții nefericiți ca Romeo și Julieta, ariviști ca Julien Sorel etc. etc.”⁶. După cum reiese din articolul lui Ion Dodu Bălan, scriitorii români reușesc să concureze cu

¹ Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2002, p. 16.

² *Ibidem*, p. 36.

³ Alexandru Balaci, *Umanism revoluționar*, în „România literară”, anul XXII, nr. 4, 16 ianuarie 1989, p. 3.

⁴ Vezi Anton Dumitriu, *Culturi eleate și culturi heraclitice*, București, Ed. Cartea Românească, 1987, p. 122.

⁵ Traian Coșovei, *Să fii de partea omului*, în „România literară”, anul XXII, nr. 47, 23 noiembrie 1989, p. 15.

⁶ Ion Dodu Bălan, *Un roman al satului contemporan*, în „România literară”, anul XXII, nr. 9, 2 martie 1989, p. 3.

Constructe identitare. O analiză a identității naționale și culturale în România literară din 1989 și 1990

Shakespeare, Molière sau Stendhal și, mai mult decât atât, literatura autohtonă conține simultan întreaga lor poetică.

Mai mult, reperul în construcția identității culturale e, întotdeauna, poetul de geniu, Eminescu, transformat acum într-un simbol național, în „Luceafărul poeziei românești”, într-un bun de propagandă. Mitul Eminescu oferă autoritate culturii românești. Cultura socială, în care poezia lui Eminescu se bucură de prestigiul muncitorilor¹, dovedește democratizarea literaturii, în spiritul egalitarismului dorit de comuniști, pornind de la reperul identitar comun, poetul romantic. Numerele dedicate centenarului Eminescu, colocviile care ocupă pagini întregi omagiale, prezența articolelor despre exemplaritatea figurii poetului național, reduc literatura română la o voce singulară: „Cinstind memoria lui Mihai Eminescu, să facem totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programului partidului de construcție socialistă, pentru înflorirea continuă a artei și culturii românești, pentru sporirea forței sale educative, a mesajului său profund umanist, revoluționar, să creăm și să dăm poporului noi și valoroase opere care să slujească progresului și înălțării patriei, ridicării conștiinței socialiste, dezvoltării înaltelor trăsături ale omului nou, înaintat, făuritor conștient al celei mai drepte și umane societăți, al visului de aur al omenirii – comunismul”².

Totodată, deși Nicolae Manolescu afirmă că în cronici și în recenzii nu s-au făcut concesii legate de validitatea estetică a articolelor³, inserțiile ideologice se pot observa mai ales în selecția scriitorilor și a cărților despre care se discută. Operele lui Mihail Sadoveanu, Nicolae Labiș sau Ion Lăncrăjan nu țin neapărat de publicațiile recente despre care ar trebui să vorbească cronică literară în încercarea de a le promova, ci de niște directive politice, în care lectura este deja orientată către modelele literare plăcute regimului. După căderea comunismului, discursul identitar se modifică; existența specificului național nu mai e o certitudine ca în perioada dinainte, ci e constant analizată și interogată. În acest sens, într-un interviu oferit de Andrei Pleșu lui Octavian Paler, din poziția lui recentă de Ministru al Culturii, acesta vorbește despre nevoia de a regândi sistemul cultural discreditat de cenzura și de falsificarea anterioară, în care „cea mai mare parte a aparatului se ocupa de alintarea și administrarea artei de amatori. Restul era marginal și polițienesc”⁴.

„Boala Ceaușescu”⁵ reprezintă acum pretextul unui hiatus cultural, motivul instaurării cangrenei sociale și culturale. La fel ca în cazul identității naționale, recuperarea identității culturale pornește de la considerente similare: autenticitatea, onestitatea, epurarea reziduurilor din canonul impus artificial, redobândirea scriiturii cenzurate sau a celei din exil. Identitatea culturală se fundamentează, după o absență prin compromis, pe adevăr. Acum „literatura nu poate exista dacă nu se spune tot adevărul”⁶. Or, pe urmele căutării adevărului, biografia amputată a poetului trebuie recuperată. Deviațiile erotice, deformările de orice fel,

¹ Vezi redacția „România Literară”, *Cultura în societate*, în „România literară”, anul XXII, nr. 11, 16 martie 1989, p. 1.

² Nicolae Ceaușescu, *Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul Simpozionului omagial Mihai Eminescu*, în „România literară”, anul XXII, nr. 24, 12 iunie 1989, p. 1.

³ Vezi Redacția „România literară”, *Ca să nu se mai repete*, în „România literară”, anul XXII, nr. 52, 28 decembrie 1989, p. 2.

⁴ Octavian Paler, *Noul ministru al culturii*, în „România literară2”, anul XXIII, nr. 1, 6 ianuarie 1990, p. 3.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Gheorghe Grigurcu, *Răspuns la ancheta României literare*, în „România literară2”, anul XXIII, nr. 4, 25 ianuarie 1990, p. 2.

ANAMARIA MIHĂILĂ

au fost epurate în perioada dinainte în încercarea de a crea un canon de paradă: „Literatul român n-a avut voie să sufere – pentru cenzura noastră – de nimic «firesc», toți au fost neprihăniți, onești, inflexibili, patrioți, fără pistoale și arsenic... însăși întruchiparea eticii și echității sociale... Repet, nu de exaltarea maladivului, a anormalului e vorba, ci de a redeprinde – pur și simplu – adevărul: și cel al culorii dominante, dar și cel al nuanțelor. De a scrie în sfârșit biografia completă a literaturii române, nu doar în datele ei temporale și spațiale, ci și în cele temperamentale. Pentru că fără sinceritatea față de trecut, de unde sinceritate față de prezent?”¹.

Cenzura intelectualului duce acum la o atitudine represivă față de orice încercare de a pune opreliști exprimării și libertății de a gândi. Lumea culturală românească se revendică de la puterea de expresie, de la o multiplicare a discursurilor și a opiniilor, de la verbalizarea unor nevoi până nu de mult tănuite sau ascunse în spatele unui limbaj codificat: „În numele nostru, au vorbit alții, cu glas tare și cu megafoane, dar nici noi, deși cu pumnul în gură, n-am tăcut, ci am înfruntat cenzura, uneori învingând-o, alteori elucidând-o, sau am scris în alfabetul Braille, pe care, din fericire, cititorii noștri au izbutit să-l învețe, dovadă că ne-au înțeles, ne-au urmat și ne-au arătat admirație”².

Totuși, din aceleași comandamente ale onestității, Nicolae Manolescu încearcă să tempereze noile tendințe de a eradica scriitorii implicați politic și de a judeca etic esteticul. El consideră că, de fapt, cultura actuală a fost posibilă tocmai prin compromisurile făcute, la timp, de unii scriitori intrați, astfel, în programele școlare și făcuți accesibili lecturii: „Oare ar fi fost mai câștigată generația mea dacă, așa cum n-a învățat la școală și nici la facultate pe Bлага sau pe Voiculescu, n-ar fi învățat nici pe Sadoveanu sau pe Arghezi?... În definitiv, cum ar fi arătat cultura unei întregi generații dacă oportunitatea unor Ralea, Vianu, Perpessiciu, Bacovia, Camil Petrescu nu ar fi înlesnit lectura operelor lor la timp? Încă și mai tulburătoare este situația unor scriitori din anii ‘60-‘80; de numele multora dintre ei, compromiși, al căror oportunitate e neîndoielnic și a îmbrăcat adesea forme penibile, se leagă și opere îndrăznețe sub raport politic sau social și de o bună valoare artistică”³.

De la acest oportunitate temperat, dezbaterile se amplifică. Pe urmele lui Manolescu, Bujor Nedelcovici definește trei tipuri de oportunitate (oportunitate explicabilă, oportunitate naivă și oportunitate al rușinii) din dorința de a rediscuta identitatea culturală în relație cu epoca dinainte. Dacă în privința identității naționale, anul 1990 constituie momentul de la care aceasta se reconstruiește, identitatea culturală preferă să nu nege, întru totul, un parcurs cultural și așa instabil, scurt și periferic, și să se dezică de criteriile etice aplicate esteticului.

Pe de altă parte, Cristian Moraru consideră că problemele culturii românești provin din imposibilitatea acesteia de a lua poziție, de a-și asuma o atitudine proprie și autoritară cu privire la dezbaterile care o privesc: „În domeniul strict cultural, ontologia dezechilibrului se traduce într-o imanentă a dialogului, a polemicii chiar. Căci, pentru a exista cultural, trebuie recunoscută *coram populo* necesitatea inevitabilă a unui pact dialogic. Chiar litera acestuia spune: orice dialog autentic reprezintă tentativa de rezolvare (nu administrativă, ci specific culturală) a unui dezechilibru provenit din tensiunea loială a opiniilor”⁴.

¹ Dan C. Mihăilescu, *Adevărul din umbră*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 4, 25 ianuarie 1990, p. 5.

² Radu Tudoran, *Uniunea*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 14, 12 aprilie 1990, p. 1.

³ Nicolae Manolescu, *Despre oportunitate*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 15, 19 aprilie 1990, p. 2.

⁴ Cristian Moraru, *Etiologia unei iluzii*, în „România literară” anul XXIII, nr. 35, 30 august 1990, p. 5.

Constructe identitare. O analiză a identității naționale și culturale în România literară din 1989 și 1990

Or, criza culturii e, implicit, o criză a literarității, substituită tot mai mult de publicistică sau de memorialistică. De aceea, Cornel Moraru propune o „reîntoarcere la condiția adamică a culturii noastre”¹, posibilă prin renunțarea la prejudecăți, la gândirea prefabricată în dependența căreia se scrie încă literatură. Asemeni lui, Octavian Paler definește cultura românească ca pe una „născută din complexe ascunse și convertite”, ca pe o cultură „resemnată”, cu aparențe de normalitate, care agravează falsitatea regimului, în loc să o denunțe: „literaritatea este o valoare inferioară culturii, bună numai pentru spirite obsedate de frig, de foame, de frică, de întuneric, de represiune”².

În timpul dictaturii comuniste, stâlcierea culturii s-a făcut nu atât prin prezența unor opere compromise, cât mai ales prin absență. Astfel, Dumitru Micu propune ca, în încercarea de recuperare a culturii naționale și, implicit, a unei identități culturale să se pornească de la „readucerea în starea de a putea fi utilizate a cărților, colecțiilor de periodice, manuscriselor deteriorate, dar nu complet distruse, prin acțiunile teroriste”³. Apoi, se cer reintegrate în cultura națională operele cenzurate, tabuizate, „opere aparținând unor scriitori de dinainte de 1944 puși la index, fie scriitori români contemporani din Basarabia și din alte ținuturi cu populație românofonă din afara statului, ca și a celor stabiliți în Occident”⁴. Pe deasupra, trebuie regândit întregul canon actual, în care să fie integrați și scriitorii tineri, „acei tineri scriitori talentați care n-au avut, sub dictatură, acces la tipar și în Uniune, și de asemenea cei neglijați sau neîndreptățiți de critică (dacă există cazuri)”⁵.

Fără îndoială, modificările de discurs, de atitudine și de viziune ilustrate în numerele *României literare* din 1989, respectiv din 1990, duc la o regândire a conceptelor identitare, la o repunere în centru a omului în relație cu societatea, în care definiția identității personale nu se poate sustrage unui context de care depinde în mod necesar. Dacă în timpul dictaturii comuniste, cultura a devenit instrument politic și a făcut mereu parte din programele de „dezvoltare multilaterală”, odată cu impunerea democrației problemele definirii identității culturale se accentuează. Între etic și estetic, între repunerea în valoare a literaturii de sertar și păstrarea criteriilor de certificare a literarității, între dorința subiectivă de a uita ororile comunismului și nevoia de obiectivitate, identitatea e fragmentată, în absența oricărui punct de autoritate.

3. Identitatea în exil. Construcția identitară a unei lumi renegate

În numerele revistei din 1989, problema literaturii exilului și a relației oamenilor de cultură cu orice putea să însemne pentru aceștia conceptul de identitate nu reprezintă un subiect al dezbaterilor. Totuși, nu putem ignora revenirile puternice și radicale de după 1990 ale scriitorilor din afara granițelor care s-au aflat în conflict permanent cu regimul dictatorial. Interviuuri, rubrici dedicate literaturii cenzurate, mărturii, toate acestea ocupă primele pagini ale *României literare* de după căderea comunismului și răspund unei epoci prelungite în care vocile exilului nu au avut dreptul la replică în interiorul țării.

¹ Cornel Moraru, *Agonia intelectualității*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 49, 6 decembrie 1990, p. 7.

² Octavian Paler, *A doua poliție*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 7, 15 februarie 1990, p. 10.

³ Dumitru Micu, *Unire, solidaritate*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 7, 15 februarie 1990, p. 2.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

ANAMARIA MIHĂILĂ

Încă din primul număr al anului 1990, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca revin în atenția cititorilor. Cei doi problematizează, de fapt, în jurul existenței unei literaturi a exilului. Ierunca, de pildă, susține că întreaga literatură a perioadei comuniste s-a scris în exil și că, până la urmă, scriitorii rămași în România acelei vremi nu au fost cu nimic mai liberi ori mai scutiți de cenzură, fie ea și una indirectă. Dan Lungu, într-un studiu relativ recent, va descrie pe larg construcția identității celor care preferă retragerea din societate chiar în mijlocul evenimentelor ca pe un exil interior, intuit, mai devreme, de scriitorul *Fenomenului Pitești*. Mai departe, Monica Lovinescu consideră că literatura exilului nu are o specificitate și că, pe de o parte, a fost chiar mai liberă decât literatura scrisă în granițele comunismului pentru că spunea ceea ce autorii lor voiau să transmită. Or, în acest context, identitatea exilului se construiește întotdeauna prin relație cu identitatea națională. Situația oamenilor de cultură îndepărtați de regim se află mereu în proximitatea situației intelectualului rămas în România: „Emigrația e dificil să mai aibă o identitate din moment ce țara devine cu adevărat liberă și democratică. Și nici n-ar fi de dorit să și-o păstreze dacă a avut-o vreodată”¹.

De altminteri, în contextul exilului, țara de origine devine o utopie. România e, fără îndoială, reperul identitar cel mai puternic, interzis, la care se revine constant prin imaginar, prin ficțiune, prin literatură. Pentru Dumitru Mircescu, despărțirea de spațiul originar coincide unei fărâmițări a identității, refăcute doar prin iluzia reînțoarcerii: „Mi-a venit greu să nu mă mai întorc acasă... O lume mirifică, de vis, care a avut darul de a-mi captiva imaginația și de a mă rechema acasă”². Traumele respingerii, ale plecării forțate, sunt compensate, așadar, de speranțele revenirii. Procesul de autoiluzionare conștientă funcționează pe deplin în măsura în care scriitorii exilului continuă să speră într-o Românie democratică pe care să o revadă și în care să trăiască după o prelungită absență: „România a devenit pentru mine logodnă și locuire. De atunci, «locuiesc» în România. Mi-am propus să nu treacă o singură zi fără să fac ceva împotriva celor care îmi furaseră țara. Să strig în pustiu și să scriu împotriva cotropitorilor... Revederea va fi un voiaj terapeutic. Am trăit bolnav de absență. Ori de câte ori mă aflu într-unul dintre marile muzee ale lumii îmi aminteam că n-am văzut Voronețul și brusc mi se încețoșa ochiul”³.

Scrierea în limba română înseamnă, de această dată, o recuperare a identității în limitele permise. Prinși între o lume europeană la care trebuie să se adapteze forțat și un spațiu românesc păstrat în amintire din care sunt obligați să plece, scriitorii din exil își construiesc propriile repere identitare din dorința de stabilitate, de prezenteificare a unei Românie imaginare, de aducere mai aproape a țării interzise prin discurs. Exilul lingvistic, renunțarea la limba română, nu e altceva decât o renunțare la scriitură: „Ce-am făcut de când am fost silit să-mi părăsesc țara a mers împotriva uitării... Pentru cineva care pleacă la patruzeci de ani din țara lui, cinstea arogantă de a declara că părăsește nu o țară, ci o dictatură, nu schimbă nimic. Lumea rămâne la fel de împietrită în regulile ei. Mai clar: pentru un poet care n-a scris decât în românește, care n-are geniul limbilor străine, spre a ajunge să viseze în ele, pentru un asemenea poet, spun, exilul este, de ce mi-ar fi frică să recunosc? O sinucidere. Am spus-o și

¹ Monica Lovinescu, *Mereu libertatea angajează o libertate sau alta*, în „România literară” anul XXIII, nr. 1, 6 ianuarie 1990, p. 3.

² Dumitru Mircescu, *Destin. Coșmarul unui disident*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 8, 23 februarie 1990, p. 11.

³ Virgil Ierunca, *Am trăit bolnav de absență*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 1, 6 ianuarie 1990, p. 8.

Constructe identitare. O analiză a identității naționale și culturale în România literară din 1989 și 1990

Înainte de a pleca... Pentru un mort arăt destul de viu. Uneori continui să răspund la fel”¹. De altfel, mare parte din oamenii de cultură din afara granițelor aleg să scrie în română, deși, spre deosebire de Dorin Tudoran, stăpânesc „geniul limbilor străine”. Pentru ei, a scrie și a vorbi românește constituie forma cea mai puternică de revoltă, prezența incomodă pentru regim a unei Româнии în diaspora greu de controlat.

Totuși, revenirea în țară după decembrie 1989 e una precaută. Teama față de prizonieratul la care au fost deja supuși, neîncrederea în noua democrație e tot la fel de prezentă ca dorința de refacere a ceea ce Nicolae Balotă numește „integralitate pierdută”: „Unde te întorci, când te mai întorci? Dar, înainte de toate, era oare cu puțință întoarcerea? Nu mă gândesc punându-mi această întrebare la posibilitatea regăsirii timpului pierdut (iluzorie reversibilitate a ceea ce este ireversibil), ci la acea revenire spre locurile dintâi, pe tărâmul primordial, care e o reintegrare a spațiului.. adică o refacere prin revenire a unei integralități pierdute. Căci prin plecarea celor ce au părăsit țara, atât noi, cei plecați, cât și Țara ne-am pierdut ceva din integritate. În sensul cel mai plin, reîntoarcerea celor plecați înseamnă o dublă reintegrare”².

Cu toate acestea, întoarcerea e ilustrată drept o datorie organică, în care ei, la fel de bine ca oamenii de cultură din spațiul românesc, trebuie să contribuie la restabilirea stării de normalitate prin cuvânt, prin literatură. Mai mult ca oricând, responsabilitatea scriitorului este aceea de a distruge gândirea limitată, de a elimina reflexele doctrinare, de a oferi cuvântului noi posibilități de semnificare: „Cuvinte în libertate. De o viață întreagă am sperat (și expresia are, vai, greutatea anilor!) ca spațiul țării să coincidă cu acela al cuvintelor libere, să putem vorbi și scrie fără camuflaj. Știu, sunt încă demoni numeroși de exorcizat. Dar la ce bun cuvântul, dacă nu slujește la risipirea lor. Azi mă întorc în țară”³.

CONCLUZII

România literară își schimbă programul în ritmul modificărilor sociale. Odată cu restabilirea democrației, puțini dintre redactorii anului 1989 se păstrează, rubricile dedicate propagandei dispar, articolele despre Eminescu sunt înlocuite cu declarațiile disidenților, cu poziția anticomunistă a Anei Blandiana sau cu memoriile lui Paul Goma. Revista își dorește, de fapt, despărțirea de ceea ce a fost ea însăși în perioada dinainte, uitarea compromisului necesar, decizarea de rolul de instrumentar politic pe care, în ciuda motivelor de orice fel, l-a avut.

Or, mai presus de această restructurare formală, am avut în vedere pe parcursul lucrării conținutul publicat și modul în care pozițiile preluate de semnatari dau seama de construirea unei identități naționale și culturale. S-a putut observa, cu siguranță, că, dacă în numerele revistei din 1989 identitatea era contrafăcută prin inserțiile ideologice puternice ale articolelor, prin mesajele populiste, uneori xenofobe și mereu naționaliste, prin limbajul de lemn al scriiturii care punea pe hârtie niște clișee ce țineau loc de conținut, după 1990

¹ Dorin Tudoran, *Ce-am făcut a mers împotriva uitării*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 11, 15 martie 1990, p. 7.

² Nicolae Balotă, *Variații pe tema întoarcerii*, în „România literară”, anul XXIII, nr. 8, 23 februarie 1990, p. 3.

³ *Ibidem*.

ANAMARIA MIHĂILĂ

identitatea e relativizată, segmentată, întoarsă pe toate părțile și discutată îndelung din dorința puternică de autenticitate și de onestitate. Cum în epoca comunistă cultura și sentimentul național au fost supralicite, termenii de discutare a identității în perioada imediat următoare sunt alții. Tot ceea ce a fost cenzurat înainte, acum e făcut vizibil. Literatura de sertar sau cea de frontieră, vocile exilului, canonul aparent imuabil sunt reintegrate în paginile revistei în încercarea de a reumple golurile de sens lăsate de dictatură.

Identitatea nu mai e nicidecum un construct artificial. Problema identității dobândește gravitate în contextul în care întrebarea „Cine suntem?” revine obsedant. Primele numere din anul 1990 verbalizează confuzia generalizată, imposibilitatea de a defini identitatea, oscilațiile puternice între disperarea cuvântului gol și teama sacrificiului zadarnic și între extazul libertății și eliberarea de sub cenzură. De la un articol la altul, intervin contradicții în atitudine. Lipsa de stabilitate, pierderea oricărei certitudini după ce ele erau prefabricate și acceptate din oficiu, relativizarea evenimentului oarecare caracterizează, așadar, o cultură românească în proces de devenire.

Sângeorz-băi

Vila Lazar villa

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Excellentia

prof. univ. dr. Gheorghe Balint

Prof. univ. dr. **Gheorghe Balint** (originar din Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud) de la Facultatea de Științe ale Mișcării, Sportului și Sănătății din cadrul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău este primul român care a obținut distincția „FIEP International Cross of Honour on Physical Education” în cadrul Congresului Mondial al Federației Internaționale de Educație Fizică (FIEP), desfășurat la Foz do Iguazu, Brazilia, în perioada 14-18 ianuarie 2017, scrie Ziar de Bacău.

Premiul reprezintă o încununare a activității sale începută la Universitatea din Bacău în anul 1992. În timp a fost delegat național în România al Federației Internaționale de Educație Fizică (din 2009) și Vicepreședinte FIEP Europe, Membru în Consiliul Director al Comisiei Naționale de Disciplină Sportivă din Agenția Națională pentru Sport (2005-2006), Membru al Consiliului Științei Sportului din România (din 1997), Vicepreședinte al Federației Române de Schi Biatlon (din 2009), director și membru în numeroase proiecte și granturi de cercetare, autor a 14 cărți și peste 100 de articole științifice.